

Tijdschrift

09/4

DECEMBER 2009 • FEDERATIE KLOKKENVRIENDEN

Messing doosklok

• Een Mora klok van Krång Anders Andersson • Keuringen zijn vooral dilemma's • Een Groningse stoelklok • Experimentele elektrische klok van Van de Plancke • Museum- en Verenigingsnieuws

Tekst en beeldmateriaal voldoen bij voorkeur aan de volgende eisen:

- Teksten dienen als Word bestand als attachment te worden gemaïld. Dus bijvoorbeeld niet opgemaakt in het e-mail programma Outlook.
 - Ook voor Tijdschrift geldt, dat het digitale tijdperk zijn intrede heeft gedaan. Dit betekent dat de redactie zoveel mogelijk werkt met digitaal beeldmateriaal. Stuur daarom liever geen foto's of ander papieren beeldmateriaal op. Tenzij het echt niet anders kan. Maar ook dan geldt dat de beelden van fotokwaliteit moeten zijn.
 - Om digitale beelden in drukwerk om te kunnen zetten is een minimale 'resolutie' noodzakelijk. In de praktijk is een resolutie van minimaal 0,5 mb (500 kb) vereist. (Meer is natuurlijk altijd goed). Beeldresoluties die lager zijn, bijv. 60 kb, zijn op het beeldscherm weliswaar redelijk scherp, maar voor drukwerk volstrekt onbruikbaar.
- TIP: u kunt de resolutie controleren door met uw cursor op het 'ongepende' fotobestand te gaan staan. Dan verschijnt automatisch het aantal kb's of mb's. Een andere mogelijkheid is om met de cursor op de 'geopende' foto te gaan staan en op de rechtermuisknop te klikken. Door vervolgens naar 'eigenschappen' te gaan, verschijnt de beeldresolutie.
- Ook digitale beelden moeten als attachment worden verzonden, dus niet als onderdeel van een Word document.

Federatie op internet

Informatie over de opzet van de Federatie Klokkenvrienden en de verenigingen die tezamen de Federatie vormen, is te vinden op:
www.fed-klokkenvrienden.nl

Verantwoordelijkheid redactie

De redactie is niet verantwoordelijk voor de inhoud van artikelen die onder naam worden gepubliceerd. Deze geven alleen de opvattingen van de auteur weer en de verantwoordelijkheid daarvoor berust uitsluitend bij deze auteur.

De uiterste inleverdatum voor

Tijdschrift nummer 1-2010 is:

18 januari 2010

Aanpassing advertentietarieven

Nu TIJDSchrift in full colour verschijnt en de omvang is toegenomen naar gemiddeld 44 pagina's acht het bestuur van de Federatie Klokkenvrienden het gerechtvaardigd de advertentietarieven in 2010 aan te passen.

De tarieven (excl. BTW) worden:

- Bij eenmalige plaatsing: 1/1 pagina: € 175 - 1/2 pagina: € 125
- Voor vier plaatsingen: 1/1 pagina: € 225 - 1/2 pagina: € 175
- De prijs voor de kleine annonces (vraag en aanbod) bedraagt € 20

De redactie

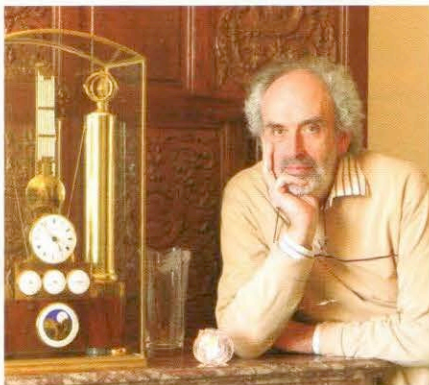

Op de voorpagina:
Messing doosklok met astronomische
en astrologische aanduiding (zie ook
Museumwaas Zaandam, pag. 39)

In dit nummer onder andere

PAGINA 11
Een Mora klok
van Krång Anders
Andersson

PAGINA 12
Hans Kreft:
'Keuringen zijn
vooral dilemma's'

PAGINA 32 E.V.
MUSEUM- EN
VERENIGINGS-
NIEUWS

Federatie Klokkenvrienden

is een samenwerkingsverband van:

- Vereniging van Vrienden van het Klokkenmuseum Schoonhoven
- Vereniging Vrienden Museum van het Nederlandse Uurwerk
- Dutch Section of the Antiquarian Horological Society
- Sectie Uurwerkerstellers van de Nederlandse Juweliers en Uurwerkenbranche

Bestuur:
E.H. Glasius,
voorzitter
W. van der Krogt,
secretaris
F. van Gurp,
penningmeester
Ir. K. Roscam Abbing
W. van Vliet

namens:
Schoonhoven
MNU
NJU
AHS
Schoonhoven

Secretariaat: Dorpsstraat 70a
1842 GW Oterleek
072 – 5346690
willemvdkrogt@hetnet.nl

Betalingen: ING nr. 7234958
t.n.v. penningmeester
Klokkenvrienden,
Rotterdam

Website: www.fed-klokkenvrienden.nl
De webmaster is H. van den Ende
junior, te bereiken op hans@hende.com

**Vereniging van vrienden van het
Klokkenmuseum Schoonhoven**

Secretariaat: Sjoerd Folkers
Polderpeil 336
2408 SE Alphen a/d Rijn
0172 – 574149
info@klokkenvrienden.nl

Betalingen: ING nr. 2820594
t.n.v. Vereniging Vrienden

**Vereniging Vrienden Museum
van het Nederlandse Uurwerk**

Secretariaat: W. van der Krogt
Dorpsstraat 70a
1842 GW Oterleek
072 – 5346690
willemvdkrogt@hetnet.nl

Betalingen: ING nr. 3767920
t.n.v. Vereniging Vrienden MNU

**Dutch Section
Antiquarian Horological Society**

Secretariaat: ir. K. Roscam Abbing
Anna van Burenlaan 3
2012 SL Haarlem
023 – 5292501
e-mail: k.roscamabbing@hccnet.nl

**Sectie Uurwerkerstellers
Nederlandse Juweliers- en Uurwerkenbranche**

Secretariaat: Postbus 904
2270 AX Voorburg
Koningin Julianalaan 345
2273 JJ Voorburg
070 – 3866248

Samenstelling TIJDSCHRIFT

Redactie: E. H. Glasius / e.glasius@telfort.nl
M.F. Timmer

Advertenties: ir. L. A. A. Romeyn
tel. 0341 – 254265

Druk: Drukkerij WC den Ouden bv

Vormgeving: Van Munster en Bos

Advertentietarieven 2010 (excl. BTW)

Bij eenmalige plaatsing:
1/1 pagina: €175 – ½ pagina €125
Voor vier plaatsingen:
1/1 pagina: €225 – ½ pagina: €175

Kleine annonces

(vraag en aanbod): €20
te voldoen overmaken van dit bedrag op de rekening
van de penningmeester; de tekst kan naar de redactie
worden gestuurd.

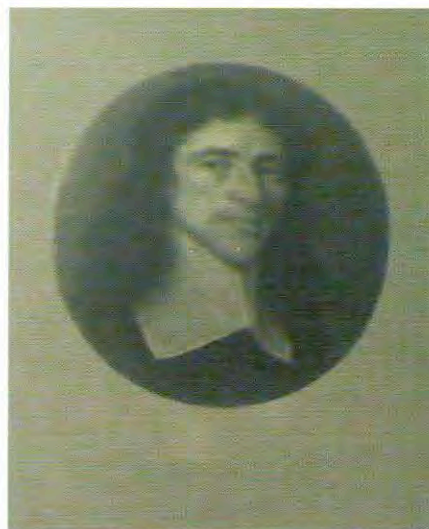
De sluitingsdatum van het volgende nummer is: 18 januari 2010
De verschijningsdatum is: 12 maart 2010

Een 'Eduardus East Londini' in de originele kast

Een klok gesigeneerd door de beroemde Engelse maker Eduardus East (1610-1693) levert in eerste instantie een esthetisch vraagteken op. De gebruikelijke extra fries onder het fronton ontbreekt. Onderzoek wijst echter uit, dat de kast origineel is, en dat de klok vermoedelijk aan de wand heeft gehangen. Samenvatting en bewerking van een lezing voor de AHS Dutch Section op 14 maart 2009.

Door Ben Hordijk

In de zomer van 2007 werd ik benaderd over de aankoop van een Engelse tafelpendule, gesigeneerd 'Eduardus East Londini', die mogelijk te koop zou zijn bij een verzamelaar in Australië. De klok was gerestaureerd door de welbekende, helaas te vroeg overleden, John Hooper. Op basis van de toegestuurde foto's, en uiteraard na wat onderhandeling, kwam de koop eind augustus 2007 tot stand. Eind september arriveerde de klok (afb. 1), keurig verpakt in een op maat gemaakte kist.

Afbeelding 2: Edward East

Afbeelding 1

Master Edward East

Edward East (afb. 2) werd geboren in 1610 en was een van de tien assistenten toen de Clockmakers Company werd opgericht in 1631. East werd Master in 1645 en in 1652. Hij is beschreven in verschillende publicaties als "Clockmaker to both Charles I en Charles II". Bij Royal Warrant werd East in 1660 "the office of Chief Clockmaker and keeper of the Privy clocks in the Signet Office" in Hampton Court toegewezen. East woonde in Pall Mall naast de koninklijke tennisbaan en leverde koning Charles II horloges als prijs bij het spel. Later verhuisde East naar Fleet Street. Edward East deelde zijn werkplaats vanaf 1661 met zijn zoon James. James East overleed in 1675 en het is twijfelachtig of Edward

na de dood van zijn zoon nog veel klokken heeft gemaakt, hoewel hij wel het onderhoud van de Royal Clocks continueerde. Edward East overleed in 1693. Een van East's leerlingen en vriend was de welbekende Henry Jones.

Extra fries

Zoals uit de foto van de klok blijkt betreft het een klok die uit of vlak na de Architectural periode (1660 - 1670) komt. Het eerste dat opvalt is, dat de extra fries onder de fronton ontbreekt.

Afbeelding 3 geeft een animatiefoto van de klok met links de originele klok en rechts daaraan toegevoegd de extra fries. Dit geeft aan hoe de klok er uit gezien zou kunnen hebben als de gebruikelijke fries zou zijn toegepast.

Afbeelding 3

Ter vergelijking zijn enige klokken afgebeeld van het gebruikelijke model mét fries, namelijk:

- een klok van Edward East (afb. 4) uit de Architectorial periode (Iden Collectie).
- een klok van Edward East (afb. 5), die geveild is bij Christies in London op 20 februari 2008.
- een klok van Henry Jones (afb. 6), leerling (apprentice) van East uit de Architectural Periode. (foto uit 'Early English Clocks van Dawson)

Plan van aanpak

De vraag is nu of het ontbreken van de extra fries onder de fronton origineel zo bedoeld is of dat de kast in de loop der tijd is aangepast. Om dit vast te kunnen stellen hebben we een 'Plan van Aanpak' gemaakt.

Dit omvat drie punten:

- Onderzoek verrichten of er identieke klokken bestaan met dezelfde vorm.

- Waar mogelijk de gevonden klokken te inspecteren en zoveel mogelijk informatie vergaren.
- Een röntgenologisch onderzoek c.q. CT-scan van de kast.

In eerste instantie hebben we ons beperkt tot de eerste twee stappen (volgens het motto: grote stappen gauw thuis). Een CT-scan is inmiddels wel van de kast gemaakt, maar behoeft nog uitvoerige bestudering.

Bij het nakijken van de literatuur kwam ik deze foto (afb. 7) tegen in: Eric Bruton – Antique Clocks and Clock Collecting.

Origineel manuscript

In de collectie van de Clockmakers Company in de Guildhall in London bevindt zich een Edward East klok (voormalige Iden Collectie), die identiek is qua kast. In december 2008 heb ik de klok ter plaatse bekeken en gevraagd om extra informatie. Na verkregen schriftelijke

Afbeelding 7

Afbeelding 4

Afbeelding 5

Afbeelding 6

WIJZER

ANTIEKE KLOKKEN

VERKOOP - RESTAURATIE

Noordweg 342
4333 KH Middelburg
0118-614053

www.wijzerantiekeklokken.nl

SPECIAALZAAK VOOR DE VERKOOP VAN ANTIEKE UURWERKEN

C.G. MOUTHAN

MARKTSTRAAT 32
1411 EA NAARDEN-VESTING
TELEFOON 035-694.08.43
TELEFAX 035-695.24.82

*EIGEN RESTAURATIE ATELIER
GROTE DESKUNDIGHEID*

toestemming van de AHS in Ticehurst heb ik het originele manuscript van Iden in mogen zien en heb er zelfs foto's van kunnen en mogen maken.

Enkele foto's zijn hier afgedrukt:

- a. Eduardus East uit circa 1660 (afb. 8).
 Uit de omschrijving van de klok blijkt dat de 'finials' een latere toevoeging zijn.

Afbeelding 8

- b. Links een foto uit het manuscript en rechts een foto van de kast in de vitrine in de Guildhall in Londen (afb.9).

Afbeelding 9

Vermoedelijk heeft de klok aan de muur gehangen op de Nederlandse manier. Indicatie hiervoor is dat in de achterwand van de kast een verticale uitsparing c.q. inkeping heeft gezeten. Iden omschrijft de vorm van de kast als volgt: "Hoevel de kast een Architectural uitstraling heeft, komt deze in zijn detail niet overeen met de klassieke Architectural kast".

Uit recente correspondentie (19 november 2008) met Sir George White, keeper van de Clockmakers Company, wordt bevestigd dat de kast van de klok origineel is en dat de klok inderdaad vermoedelijk aan de wand heeft gehangen vanwege de verticale uitsparing:

"From memory, the East case is substantial-

ly original, though it has been restored at some time. What has always interested me is that the back of the pediment has a filled (vertical) slot in it, almost as though the clock had at some time hung on the wall. I will look at it more carefully when I am next in London".

George White

Zoals uit deze foto (afb. 10) van de achterkant blijkt, heeft ook de onderhavige klok een dichtgemaakte sleuf.

Ook is het boek 'Old Clocks' van H. Allen Lloyd uit 1970 geraadpleegd. Op één pagina worden verschillende kastvormen vergeleken (afb. 11).

Klok B met vergelijkbaar fronton heeft wederom geen fries.

Klok C heeft ook geen fries, maar een afwijkend fronton.

Overeenkomsten/ Vergelijkingen

- Er zijn qua uiterlijke vormgeving drie identieke klokken zonder fries gevonden en een met een afwijkende fronton. (Bruton/Guildhall/H. Allen Lloyd).
- De sleuf aan de achterzijde.
- De bijna identieke afmetingen van de klokken.
- Dezelfde verhoudingen van scharnieren, sloten en zijpanelen.

Ook bij de kasten van Nederlandse en Franse klokken uit de periode (afb. 12) tref je details aan uit de Architectural periode.

Kenmerkend bij de vormgeving van de kasten van deze klokken is, dat de fries onder de fronton wederom ontbreekt.

Enkele voorbeelden:

Johannes Tegelbergh, Pieter Visbagh (Dr. R. Plomp - Spring Driven Dutch Pendulum Clocks)
 Nourisson (Mentink & Roest)

Afbeelding 12

Afbeelding 10

Afbeelding 11

Voorlopige Conclusie

• Uit de research van de gevonden klokken en de overeenkomsten daarmee trek ik de voorlopige conclusie, dat de uiterlijke vormgeving van de kast zonder fries origineel moet zijn.

• Uit summiere bestudering van de gemaakte CT-scan blijkt aan de hand van het spijkergehalte in de kast, dat er in de loop der jaren in ieder geval wel het een en ander gerestaureerd moet zijn aan de kast, maar geeft daarmee ook aan, dat de kast ouderdom heeft.

Friederichs, uw partner in winkel en werkplaats.

FRIEDERICHS BV

HORLOGE & KLOK
FOURNITUREN

TOSHIBA BATTERIJEN

ESA RUILUURWERKEN

GOUD & ZILVER
FOURNITUREN

GEREEDSCHAPPEN
& MACHINES o.a.

ELMA
BERGEON
METTLER
GREINER-VIBROGRAF
HERAEUS
RENFERT
ETIC
MULTIFIX
WALDMAN

WEKKERS, KLOKKEN
& HORLOGES o.a.

KIENZLE
PETER
ESGE
SCHMECKENBECHER
HANHART
EUROPA
ELITE
SCHMID-SCHLENKER
BARIGO
CLAUDIO CALLI

HAGERTY
ONDERHOUDS-
MIDDELEN VOOR
GOUD EN ZILVER

Stand Jaarbeurs
Beatrixgebouw 2E 515.
Tel.: (030) 2941501
Fax: (030) 2944214

Nijverheidsweg 15,
Postbus 16,
2100 AA Heemstede
Tel.: (023) 5232723
Fax: (023) 5232740

Zweedse vondst in Denemarken

Een Mora klok van Krång Anders Andersson

Klokken uit Zweden zijn in ons land vrijwel niet bekend. Toch zijn er vele gemaakt, vooral in het dorpje Mora. Ze hebben meestal een wit beschilderde houten kast en een eenvoudig, degelijk ijzeren uurwerk, dat ambachtelijk is vervaardigd. De auteur vond er een in deplorabele staat in de Deense hoofdstad.

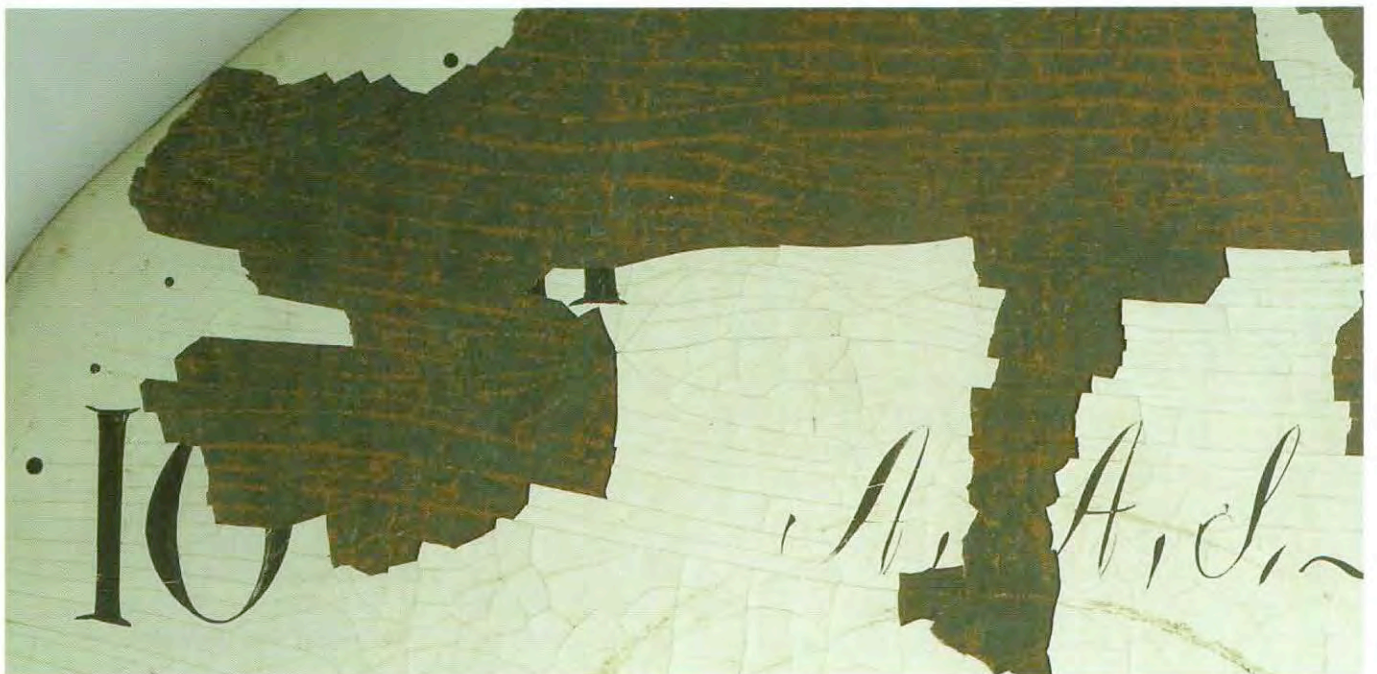
Door Peter Coppes

Het is bijna drie jaar geleden dat ik samen met mijn vrouw Marja een lange reis maakte door Scandinavië. Het was niet de eerste reis, integendeel, vele reizen gingen vooraf en we leerden Scandinavië kennen als een ideaal vakantie-land. In het land staan in de bossen en velden honderdduizenden vakantiehuisjes die privé eigendom zijn. Ze noemen die huisjes een hytte of stuga en ze gaan van vader op zoon, vele generaties lang. Al het meubilair dat in hun dagelijkse woning uit de mode raakt krijgt een tweede leven in de familie stuga of hytte.

Het zijn ware opslagplaatsen van ambachtelijk vervaardigd meubilair uit vroegere tijden, dus ook van ambachtelijke klokken uit de tijd van voor de industriële revolutie.

Soms vind je bij de café-cake in de plaatselijke ontmoetingszaal van een afgelegen dorpje handgeschreven briefjes met de mededeling dat er een inventaris van een huisje wordt geveld. De eigenaar wil moderniseren en wil de rommel van vele generaties kwijt voor een handje kronen of wat euro's. Meerdere malen waren we

Afb. 1 - Op de zwaar beschadigde wijzerplaat zijn nog net de letters A,A,S, zichtbaar.

Afb. 2 - Het resultaat van veel restauratiewerk aan de kast: een elegante verschijning in voornamelijk pasteltinten.

op een dergelijke veiling en genoten van het spel van alle werelden. Verlekkend keken we naar de Zweedse klokken die voor bijna niets van eigenaar wisselden. Nooit durfden we te bieden? Hoe krijg je die enorme klok mee naar huis als je reist met auto en caravan?

Oud ijzer

Buiten het centrum van Kopenhagen vonden we in een achterafstraatje Antikhallen(*). Hoog opgestapelde oude inventarissen van stuga en hytte en daar tussen vele uurwerken, beschadigd, onder het stof en incompleet. Er lag een zwaar beschadigd, maar kennelijk compleet uurwerk met karakteristieke Zweedse kast. De kast was van grenenhout. Het uurwerk nagenoeg geheel van ijzer en met een ijzeren wijzerplaat. Voor een paar honderd euro mochten

we het wrakhout en het oud ijzer meenemen.

“Doen” zei Marja, we zagen de kast gewoon doormidden en vervoeren hem in de caravan. Desnoods slapen we een nachtje in een hotel, uiteindelijk waren we al op de terugreis na een maandje middernachtzon in Lapland.

De uitdaging

En daarmee ontstond een nieuwe uitdaging, een restauratieklus en een speurtocht naar de oorsprong. De kennelijk originele wijzerplaat was ernstig door roest aangetast. De beschildering was nagenoeg geheel verdwenen maar direct boven het midden vonden we drie onduidelijke letters (afb. 1).

Dagen zoeken in al mijn klokkenboeken leverde niets op. Kennelijk had ik een prul gekocht goed voor vele avonden restauratieplezier, dat is het dan.

Ook het uurwerk leverde geen enkele informatie die bruikbaar was. Dat de vervaardiger met primitieve gereedschappen had moeten werken was zichtbaar. Ook was zichtbaar dat vele malen met eenvoudige middelen, met hamer en vijl, reparaties waren uitgevoerd. Hier stond een uurwerk met een lange geschiedenis, maar waar is die geschiedenis begonnen? Vele zoekwoorden zijn getikt in Google totdat gekozen werd voor de letters A, A, S, Reeds op Wikipedia vonden we informatie die ons bracht bij de uurwerkmaker en bij de maker van de wijzerplaat.

Een Mora klok

De initialen op de Mora klok wijzen naar Krång Anders Andersson (1727-1799) van Östnor, die bekend is als de eerste klokkenmaker in het kleine Zweedse dorpje Mora. Zijn initialen A.A.S. (Anders Andersson) verwijzen naar zijn vader en zijn grootvader zoals uit het son blijkt. In Wikipedia vinden we ook foto's van het oude uurwerk en de zeer vele overeenkomsten en de wijze waarop de klok is vervaardigd overtuigen me. Het uurwerk is van Krång Anders Andersson en is meer dan tweehonderd jaar geleden vervaardigd. In Mora was toen een coöperatie actief voor het vervaardigen van klokken als een bron van extra inkomsten voor de boerenfamilies van deze straatarme regio. Elke familie zou “gespecialiseerd” zijn in een of meer van de onderdelen.

Er wordt geschat dat er meer dan 50.000 Mora klokken zijn vervaardigd. Toch kan ik in mijn vele klokkenboeken er niets over vinden.

Ook hier kwam een einde aan de klokkenindustrie door de opkomst van Amerikaanse en Duitse industrieel vervaardigde klokken. Bijzonder is dat nog steeds in Mora klokken worden vervaardigd voor de Amerikaanse markt. We waren eens in het atelier en bewonderden de vaardigheid van de schrijnwerkers en de decoratieschilders. Vervolgens ontstond de uitdaging om van dit barrel weer een prompte klok te maken.

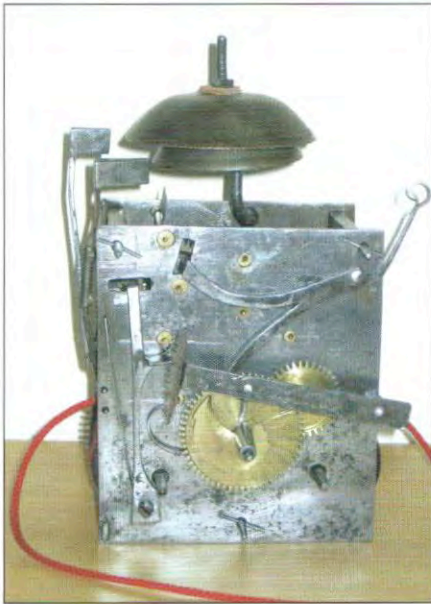
Dat dit is gelukt, blijkt iedere keer weer als bezoek als eerste naar die wondermooie klok loopt. Zij heeft echte aantrekkingskracht, ook voor mijn kleinkinderen, die hem omdoopte tot de klok van “de wolf met de zeven geitjes” (afb. 2).

De kast

Restauratie van de kast (afb. 3) gaf de minste problemen. Met gewone timmermansgereedschappen en lijmklemmen kon de hele kast, met de oorspronkelijke materialen, worden herbouwd. Kennelijk hadden we alles goed meegenomen uit Kopenhagen. De decoratiepaneeltjes in het voorfront waren verpakt in oude kranten. Zorgvuldig schoonmaken van de decoratiepaneeltjes volstond en met verf en kwast ontstond weer een waardig klokkenmeubel.

Afb. 3 - De bovenzijde van de Mora klok. De wijzers zijn een tijdelijke voorziening.

Afb. 4 - Het uurwerk bestaat uit ijzeren platines met ruwe, geklonken messing bussen.

Het uurwerk

Het werk is gebouwd tussen twee platines van ambachtelijk vervaardigde ijzeren platen (afb. 4). De lagers bestaan uit ruwe messing proppen in de platine geklonken. Daarin zijn de tapgaten geboord. Na lang wikkelen en wegen heb ik besloten de messing proppen gewoon te laten zitten. Het vertelt de geschiedenis van meer dan tweehonderd jaar repareren en functioneren. Goed reinigen en richten volstond (afb. 5).

Van het uurwerk ontbrak het anker. Niet het moeilijkste onderdeel om te vervaardigen.

Ik koos er voor om de vervaardiging op ambachtelijke wijze uit te voeren. De freesbank mocht niet mee doen. Gewoon smeden, zagen en vijlen. Zo ging het vroeger en zo kan het nog steeds.

De wijzerplaat

Ook de wijzerplaat was van ambachtelijk vervaardigd ijzer dat met de bolhamer was opgebouwd. De verf was met kwast en penseel aangebracht in de achttiende eeuw maar was nu definitief vernield. Voor restaureren was er geen mogelijkheid.

Gaby van de gelijknamige Galerie in Helmond (***) bracht de oplossing (afb. 6).

Op de oorspronkelijke wijzerplaat

bracht ze het oorspronkelijke gezicht weer aan. Daarbij werd ze geleid door de weinige restanten en door afbeeldingen die ik op internet vond. Ze is niet alleen een creatieve kunstenaar maar ook uiterst vaardig met kwast en penseel. Er is uiteraard gekozen voor de ambachtelijke vervaardiging zoals die tweehonderd jaar gelden zou zijn uitgevoerd. Een waardig alternatief.

De wijzers

De wijzers zijn van messing. De kleine wijzer is zoek en de grote wijzer is gebroken. Een gebroken wijzer repareren is niet zo moeilijk maar een geheel nieuwe wijzer maken viel erg tegen. Diverse pogingen mislukten en op de klokkenbeurzen vond ik nog geen waardig exemplaar. Ik blijf het proberen.

Het resultaat

Voorlopig wordt het gezicht een beetje ontsiert door tijdelijke wijzers maar eens zal de restauratie helemaal voltooid zijn en is de Moraklok een volwaardig sierraad in mijn woonkamer. Het geluid van deze klok wordt direct herkend te midden van de vele andere klokken. Als een waardige dame meldt ze elk uur en dat doet ze al meer dan tweehonderd jaar. Met een diepe buiging, uit respect voor haar maker Krång Anders Andersson die woonde in de eeuwig zingende bossen van Zweden, geniet ik dagelijks

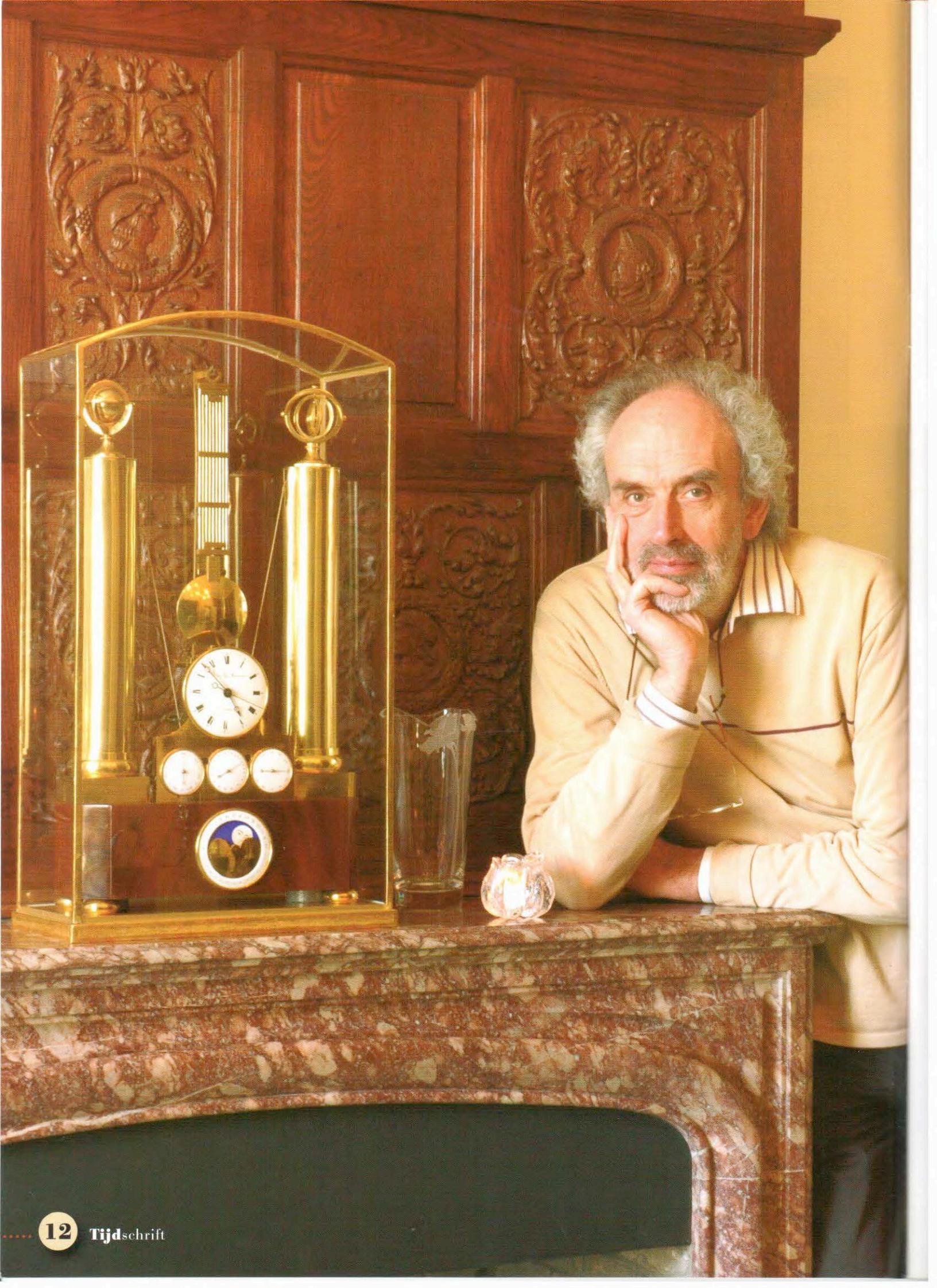
Afb. 5 - Het slagwerk op twee bellen.

van dit sierraad. De klok loopt nu met een eeuwen oude degelijkheid.

(*) ANTIKHALLEN Sortedam
Dossering 7 V,
Baghuset 2200 København N.
(**) Gaby Galerie, Rakthof 9a,
5709 EK Helmond

Afb. 6 - Gaby aan het werk met het opnieuw beschrijven van de wijzerplaat.

In gesprek met Hans Kreft

Keuringen zijn vooral dilemma's

Iedereen in de wereld van de antieke klokken kent Hans Kreft, al was het alleen maar vanwege zijn fysieke verschijning. Met zijn lange gestalte en donkere, onderzoekende ogen is de 72-jarige antiquair een bijzondere figuur. Dat is hij ook in andere zin. Kreft is veel meer dan een handelaar in antieke klokken. Hij houdt ook lezingen, schrijft artikelen en is bovendien een ondernemer van formaat.

Door Erik Glasius

Afkomstig uit een eenvoudig milieu had de jonge Hans weinig oog voor antiek. Tot hij in 1962 uit een soort nieuwsgierigheid een stoelklok kocht. Die kostte 625 gulden, een bedrag waarvoor de jonge kantoorbediende die nog bij zijn ouders woonde, een half jaar moest sparen. De belangstelling was echter gewekt en andere exemplaren volgden. Met enige bezorgdheid zag zijn moeder het aantal klokken in huis groeien.

Antiekwinkeltje

Na zijn huwelijk woonde Kreft enige tijd in Moordrecht waar zijn vrouw, die genoeg had van het kantoorbestaan, een antiekwinkeltje begon. "Het mocht nauwelijks die naam hebben, veel oud spul dat als antiek werd verkocht. Dat ging zo in die tijd." Hijzelf bracht wat klokken in, die gemakkelijk werden verkocht. Zo kwam hij in zijn vrije tijd in de handel terecht en ging ook antiekbeurzen bezoeken. Toen de exploitant van de beurs in Gouda ruzie

Hans Kreft leunt peinzend op de marmere schoorsteen, naast hem "een uitzonderlijke Franse skeletklok op gewichten, 8 daags uurwerk met volledige kalender, aparte wijzerplaten voor de maanstand, de datum, de dagen van de week en de namen van de maanden, gesigineerd Ducret Hger Mécaniciens à Vesoul, 50 cm hoog, ca. 1840".

kreeg met een exposant, werd hem gevraagd diens plaats in te nemen. Dat liep goed. Tot zijn eigen verbazing verdiende Kreft met zijn stands op beurzen in een weekend meer dan in een maand bij zijn baas. Na een jaar werk en handel gecombineerd te hebben, besloot hij in 1971 zijn baan op te zeggen. Hij ging zich helemaal toeleggen op zijn klokkenactiviteiten en nam deel aan tien beurzen per jaar.

Betere beurzen

Inmiddels had hij zich de nodige expertise verworven en durfde hij ook wat duurdere klokken in te kopen. Om die zo goed mogelijk af te zetten, was deelname aan een 'betere' beurs nodig en dat was in die dagen Breda. Daar exposeerden toen mensen als Geert Wijnen, Fred Kats, de firma Schreurs en de jonge Mario Crijns. In 1976 lukte het Hans Kreft om hier ook standruimte te verwerven.

De echte top op antiekgebied was echter de beurs in Delft, waar Kreft in 1984 toegang kreeg. "Vooral de eerste jaren was ik daar bijzonder succesvol. Ik wist niet wat me overkwam. Ik had de klokken bij wijze van spreken voor het uitdelen. In die tijd heb ik bijzonder goed verdiend."

Milieutechniek

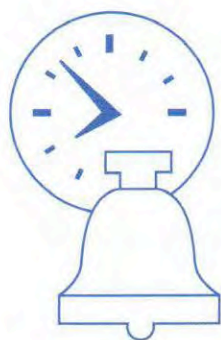
Dat geld werd niet alleen in nieuwe inkoop geïnvesteerd maar ook in het

bedrijf in milieutechniek dat Hans Kreft samen met een partner inmiddels was begonnen. "Ja, ik had toch nog wat tijd over en ik houd niet van stil zitten. Dat bedrijf begon goed te lopen. Na enige jaren hadden we zo 'n 45 man personeel. In 1998 ben ik er uit gestapt maar heb op verzoek van de nieuwe eigenaar nog wel twee jaar de leiding gehouden."

Hans Kreft was een bekende naam in de antiekwereld geworden met als consequentie dat hem ook gevraagd werd lid te worden van de keuringscommissie van de beurs in Delft. "Je kunt moeilijk neen zeggen, je bent tenslotte uitgegroeid tot expert. Ik deed het toen samen met Eugène Stender, de grote man uit St. Michielsgestel. Ik vond het echt het moeilijkste aspect van het vak. Keuringen brengen altijd dilemma's met zich mee, ook al omdat er veel te weinig tijd is om alles grondig te bekijken. In die tijd hadden de meeste klanten weinig verstand van antiek. Daar moest je rekening mee houden. Anderzijds was je je collega's aan het beoordelen. De meesten legden zich bij ons oordeel neer en trokken een klok terug als wij een aanmerking hadden. Soms was er een geschil. Dat is lastig want ook wij maakten natuurlijk wel eens fouten." Steeds meer kennis verwerven over antieke klokken vindt Hans Kreft belangrijk, maar hij vindt het ook belangrijk die ken-

TOINE DAELMANS LUIDKLOKKEN & TORENUURWERKEN

Wevestraat 30
5708 AG Helmond (Stiphout)
Telefoon: 0492-545577
Email: info@daelmans.com

Reparatie, revisie, verkoop
en levering van luidklokken
en torenuurwerk-installaties

nis met anderen te delen. Daarom heeft hij vele lezingen gehouden en publiceerde hij artikelen in Kunst- en Antiekjournaal.

PAN Amsterdam

Delft raakte in verval en er ontstonden twee nieuwe beurzen (kader). Hans Kreft ging deelnemen aan de beurs in de RAI, de PAN. Dat beviel echter niet. De omzet was voldoende om de kosten te dekken maar er werd geen winst gemaakt. "Na zes jaar, in 1995, ben ik ermee gestopt. Ik ging me teveel een verkoper voelen, iemand die klanten als het ware beet pakt en een mooi verhaal gaat afsteken. Dat ligt me niet, ik wil graag informatie geven aan mensen die echt geïnteresseerd zijn."

Zaak aan huis

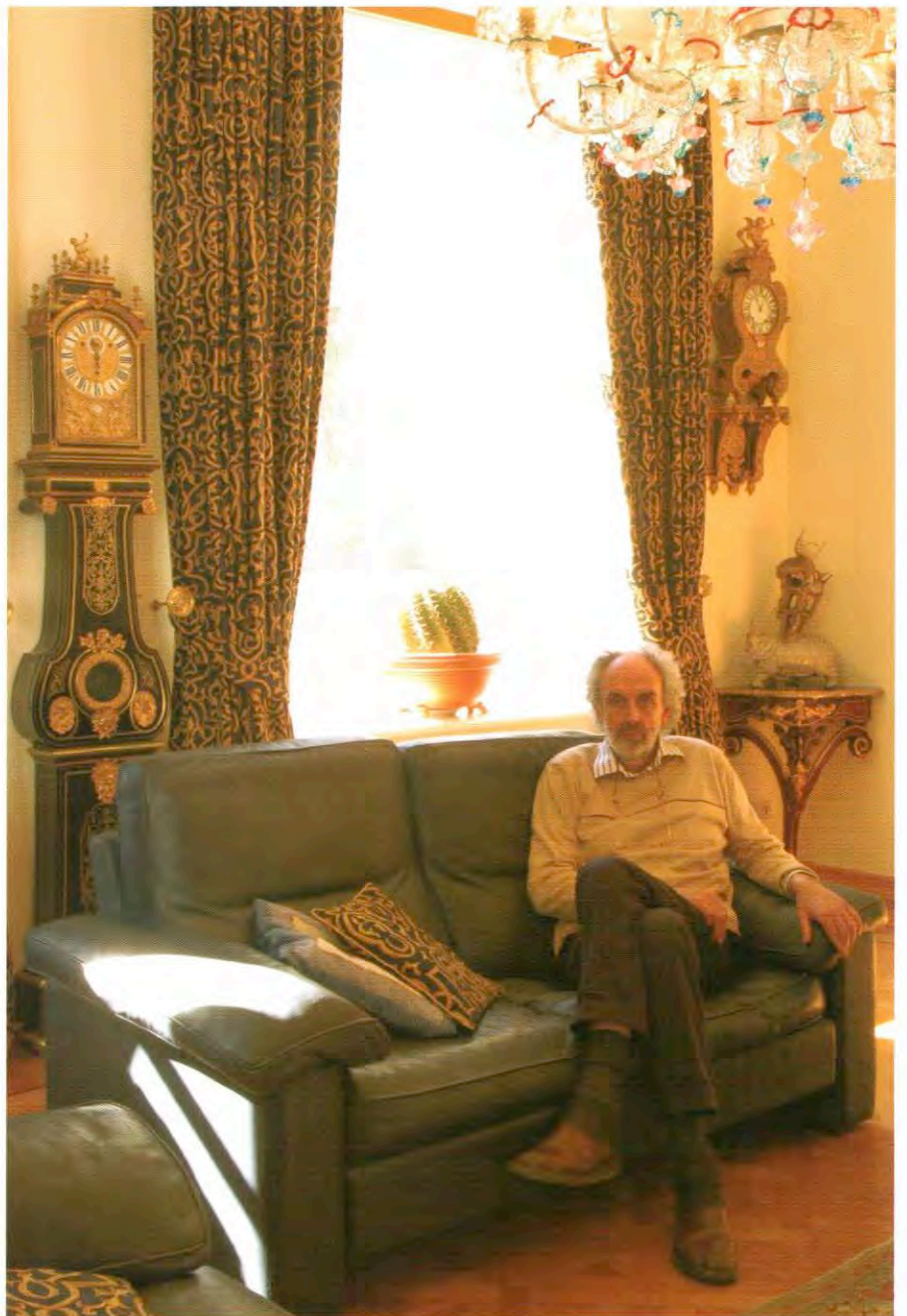
Kreft bewoonde in die tijd een mooi ruim huis aan de Mathenesserlaan in Rotterdam en zette van daaruit zijn zaak een aantal jaren voort.

Aan het begin van de nieuwe eeuw besloot hij zijn leven een nieuwe wending te geven. Door toeval kwam hij op het spoor van een mooi, groot, vervallen huis in het Belgische dorpje Sint-Huibrechts-Lille, net over de grens ten zuiden van Valkenswaard. "Dit huis is omstreeks 1800 gebouwd en is meer dan een eeuw bewoond door drie generaties van een familie, die toevallig Kloek heette. Zij hebben o.a. een burgemeester geleverd en behoorden tot de notabelen. De laatste bewoners waren verarmd en hadden geen middelen meer voor het onderhoud. Toen ik het kocht was het echt onderkomen, er was ontzettend veel nodig om het huis weer in de oude luister te herstellen. Daar ben ik twee jaar mee bezig geweest."

In die twee jaar lag de handel in antiek stil. Dat heeft Kreft geweten toen hij in 2002 klaar was om de draad weer op te pakken. "Ik was weg uit de Randstad en in feite uit Nederland. Iedereen zei: Hans Kreft? Oh, die is naar België vertrokken, die doet niets meer." Langzaam werd de zaak weer opgebouwd, o.a. door het houden van een open huis. "De laatste keer, in december 2008, was een groot succes. De klanten weten me weer te vinden." Die klanten zijn overigens voor het grootste deel toch Nederlanders. "Daarnaast verkoop ik wat aan Duitsers en enkele Engelsen, nauwelijks aan Belgen. België is geen klokkenland."

Het 'Lijnbaan effect'

De laatste jaren, zo ondervindt ook Hans Kreft, is de markt er niet gemakkelijker op

In de met schitterend antiek ingerichte kamers komen de klokken bijzonder tot hun recht.

geworden. De traditionele producten: de staart- en stoelklokken, de Comtoises, de provinciale Engelse staande klokken, lopen niet meer. De vraag 'raakt antiek uit de mode' durft ook Kreft niet te beantwoorden. Bovendien is er een enorme verandering bij de kopers opgetreden. Die kopen al lang niet meer uitsluitend bij één antiquair maar gaan zelf beurzen en veilingen af.

"Voor een deel ontstaat wat ik, als oud Rotterdammer, het 'Lijnbaan effect' noem: gaan kijken bij een gerenommeerde maar dure zaak en elders kopen. Internet heeft bovendien de handel veel transparanter gemaakt."

Voor Kreft zijn de gevolgen beperkt omdat

hij zich tot een exclusiever marktsegment beperkt. "Ik heb graag religieus in mijn collectie. Dat zijn ondergewaardeerde klokken waar toch wel liefhebbers voor zijn. Hoewel ik ze meestal in Parijs koop, kan ik ze voor een redelijke prijs hier aanbieden. Mijn hart ligt eigenlijk bij de vroege Nederlandse staande klokken. Ik heb op het ogenblik diverse fraaie exemplaren in huis, o.a. van Steven Hoogendijk en Fromanteel & Clarke. Daarvoor is de belangstelling op het ogenblik wat minder maar dat trekt wel weer bij. Je moet in deze tijd zorgen bijzondere klokken in te kopen. Onlangs kocht ik deze (zie. pag. 17) Engelse tafelklok van de bekende John Ebsworth, helemaal in originele staat. Een

v.o.f. van de GEVEL

Fournituren & Gereedschappen

alles voor de uurwerkmaker en restaurateur

■ Fournituren voor
zowel moderne
als antieke klokken

■ groot assortiment
opwindveren

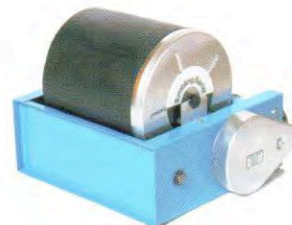
■ gereedschappen en
machines
(o.a. gehele BERGEON assortiment)

■ schoonmaak- en
polijstapparatuur

■ complete uurwerken
van polshorloge tot
staande klok

Zellerstraat 102,
NL 5011 ES Tilburg
Tel. 013 – 4553963
Fax. 013 – 4553225
vofvan.degevel@freeler.nl
www.vofvandegevel.nl

BERGEON

Ook in de zitkamer ontbreken de antieke klokken niet.

klok met een zg. architectural case uit 1680, dat is toch bijzonder!"

Goed aanbod blijft

De vraag of het steeds moeilijker is om goede stukken te verwerven, kan Hans Kreft gemakkelijk negatief beantwoorden. "Neen, mensen overlijden, verzame-

lingen worden geveild. In de bijna veertig jaar dat ik nu in het vak zit, ervaar ik, dat er steeds weer goede klokken worden aangeboden. Je moet ze wel weten te vinden. Ik koop van de handel maar heb daarnaast iemand die internet volgt en mensen die, als het interessant is, op veilingen voor me kopen."

Tafelklok van John Ebsworth. In een komend nummer van TIJDSchrift zal hierover een artikel van Hans Kreft worden opgenomen.

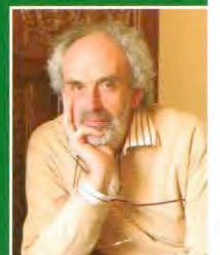
PAN EN TEFAF

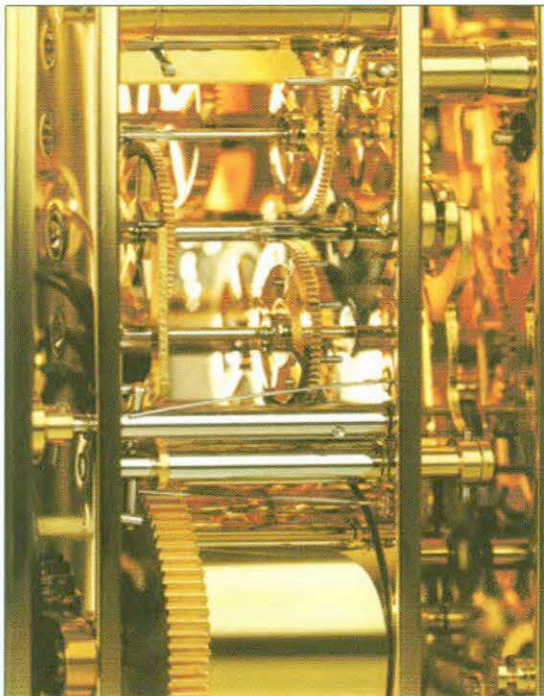
In de jaren tachtig van de vorige eeuw was de belangrijkste antiekbeurs van Nederland die in Museum het Prinsenhof in Delft. Dat was wel een mooie historische locatie, maar in feite niet erg geschikt als expositieruimte. Het was een kruip-door-sluip-door van kleine zaaltjes en nauwe gangen. Nieuwkomers als Hans Kreft werden in een achterafruimte of doorgang ondergebracht; ruimten, die bekend stonden als 'kraamkamers'.

Onder een aantal standhouders ontstond onvrede over de ontoereikende presentatie mogelijkheden. Zij besloten een nieuwe beurs te stichten maar werden daarbij gehinderd door het tentoonstellingsreglement dat stelde, dat zij niet aan andere beurzen binnen een straal van 200 km mochten deelnemen. Daarom werd gekozen voor Maastricht, dat buiten deze grens lag, en drie landen kon bedienen. Daar werd, met ook deelnemers van buiten Nederland, The Fine Art and Antiques Fair (TEFAF) gesticht. Aanvankelijk werd in minder geschikte hallen geëxposeerd. Na de bouw van het MECC konden de vleugels uitgeslagen worden.

Dat betekende het einde van Delft. De beurs in Maastricht ontwikkelde zich tot een toonaangevende met veel internationale exposanten en een aanbod van topstukken. Ook besloot de organisatie om een beurs met meer nationale betekenis in het leven te roepen. Zo ontstond Pictura Antiquairs Nationaal (PAN) in de RAI in Amsterdam.

Hans Kreft stapte in 1989 over van Delft naar de PAN. Er was toen koppelverkoop: wie in Maastricht wilde staan, moest ook de PAN doen. "Voor mij was twee beurzen per jaar, gezien ook mijn zich snel ontwikkelende andere zakelijke activiteiten, teveel. Ik ben toen in Amsterdam gebleven maar daar later mee gestopt."

A. GAEMERS CHRONOMETRIE
*Exclusieve uurwerktechnieken
sinds 1877*

Specialist in het
taxeren, leveren, repareren en restaureren
van antieke en historische uurwerken.

Tevens een groot assortiment historische
uurwerken en onderdelen van de bekende
Zwitserse horlogemerken voorradig.

Bezoek onze website www.gaemers.nl
voor meer informatie.

Bij koninklijke beschikking
hofleverancier

openingstijden atelier donderdag en vrijdag van 12.00 tot 17.00 uur

Den Burghstraat 34
2275 TN Voorburg

telefoon: 070 3463868 fax: 070 3637982

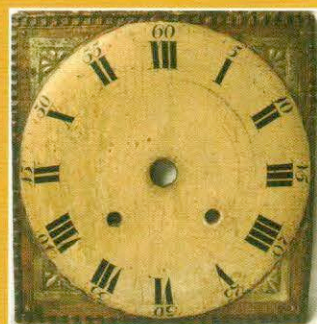
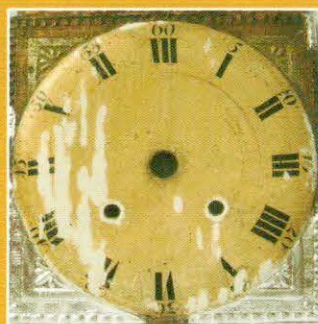
e-mail: chronometrie@gaemers.nl

gecertificeerd register
taxateur

'Van Tijd tot Tijd'

*Reparatie en restauratie
van beschilderde wijzerplaten*

Els Schut • Nieuwendijk 41 • 3443 BH Woerden
tel. 0348-41 04 55 • vttschut@hetnet.nl

De waarheid zou best wel eens in het midden kunnen liggen

Een Groningse Stoelklok?

Sommige klokken zijn niet wat ze op het eerste gezicht lijken. Zo kan een stoelklok op het eerste gezicht vooral Gronings lijken, terwijl nadere inspectie kenmerken aan het licht brengt die meer Fries zijn. Dit heeft gevolgen voor de datering. Lezers die op grond van de afbeeldingen en de overwegingen een opinie hebben, wordt gevraagd deze te geven.

Door Warner Meinen

Van Friese en Groningse stoelklokken zijn er in Nederland enorm veel in omloop. Veel van deze klokken dateren uit de 19e eeuw, een kleiner deel is uit de meer begeerde 18e eeuw, en daar weer een zeer klein deel van is aan een maker toe te schrijven.

Van deze kleine hoeveelheid stoelklokken die we aan een maker toe kunnen schrijven, zijn de stoelklokken die van een signatuur of initialen voorzien zijn, de enige onomstotelijke ijkpunten. Deze gesigioneerde klokken geven inzicht in de werkwijze van een maker, zodat er bepaalde stijlkenmerken aan deze maker, en het gebied waarin hij werkt, toegeschreven kunnen worden.

De Stoelklok

Het eerste wat opvalt aan de hier beschreven stoelklok (zie afbeelding 1) is dat de klok van Groningse komaf lijkt te zijn. De oren aan de achterplank van de stoel samen met het robuuste maar strakke uurwerk lijken al snel naar deze conclusie leiden. Kijkend naar de klok kom ik tot de volgende waarnemingen: De klok is een één-wijzerklok en is van bescheiden afmetingen (69 cm hoog, 30 cm breed en 23,5 cm diep). De klok is voorzien van uurslagwerk en een wekkerwerk. De klok slaat dus alleen de hele uren niet zoals gebruikelijk ook de halve uren.

De achterplank van de stoel heeft een dikte van 22 mm en lijkt origineel en bij het uurwerk te horen. Nauwkeurig

inspectie wijst uit dat de huidige beschildering van de stoel van later datum is. Zowel de zijdeurtjes als de achterplaat van het uurwerk zijn niet origineel.

Wijzerplaat

De wijzerplaat heeft een primitieve beschildering met een simpel bloemetjespatroon.

Bij het zien van de meerminnen aan de wijzerplaat, die gemaakt zijn van dunne ijzeren plaat, heeft men de neiging deze een latere herkomst toe te kennen. Wanneer men echter de achterzijde van de wijzerplaat bekijkt, valt op dat de wijzerplaat en de meerminnen al erg lang aan elkaar geklonken zijn. Bij veel 18e-eeuwse stoelklokken komen meerminnen van dunne ijzeren plaat voor die vaak als een toevoeging uit het einde van de 18e eeuw beschreven worden.

Röntgenfoto's

Om meer duidelijkheid te krijgen over de wijzerplaat zijn Röntgenfoto's gemaakt. Eén van deze röntgenfoto's is weergegeven in afbeelding 2. Bekijken we de röntgenfoto nauwkeurig dan valt op dat de wijzerplaat oud is en er geen oude loodhoudende beschildering aanwezig is. Daar de huidige beschildering niet op de röntgenfoto terug is te zien, kan deze als niet origineel worden beschouwd. Het vreemde is echter dat de twee bruine ringen om de centrumas wel goed zichtbaar zijn. Er zijn nog wel wat meer kleine plekken van de aanwezige beschildering herkenbaar, deze zijn echter allemaal erg vaag. De röntgenfoto toont ook aan dat het

Afbeelding 1
De stoelklok in kwestie

Venema Antiques

IN- EN VERKOOP VAN O.A.:

**KLOKKEN
SCHILDERIJEN
MEUBELEN**

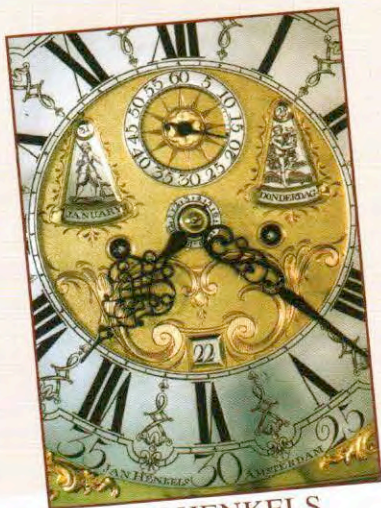
Rijksweg 17
6996 AA Drempt / Holland

Telefoon 0313 - 412537
E-mail: janvenema@planet.nl

Openingstijden:
maandag / vrijdag
9.00 - 18.00 uur
zaterdag
9.00 - 16.00 uur

Herman Horselenberg

restaurator antieke uurwerken

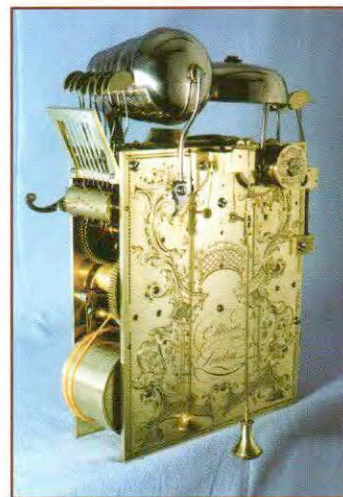

JAN HENKELS

Reparatie - Restauratie

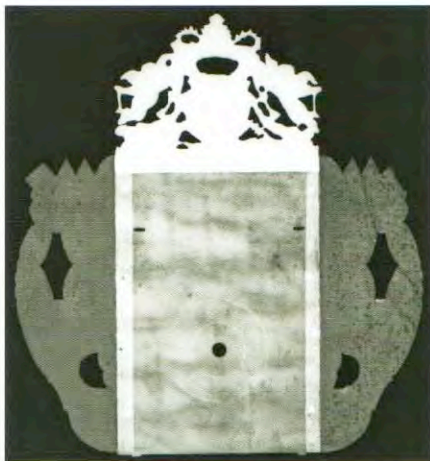
van oude en antieke

uurwerken

JOHN ELLICOTT

Uw kostbare bezit wordt met respect en vakmanschap behandeld.
IJsseldijk 89, 8194 LC Veessen. Telefoon 0578 - 631783
herman@horselenberg.nl • www.horselenberg.nl

Afbeelding 2 - Röntgenfoto van de wijzerplaat

materiaal van de meerminnen duidelijk anders is dan dat van de wijzerplaat. Bij de linker meermin is echter wel een oudere gezichtschildering waarneembaar. Een voorzichtige conclusie kan dan ook zijn dat de meerminnen er al vrij snel aangemaakt zullen zijn maar hoogstwaarschijnlijk niet origineel zijn. Of er zijornamenten aan de wijzerplaat gezeten hebben en van welke vorm ze geweest zijn, is moeilijk te zeggen, daar er geen loze gaten in de wijzerplaat aanwezig zijn.

Signatuur

Aan de achterzijde van de wijzerplaat is een ingekrast signatuur waarneembaar. Niet op de gebruikelijke manier in de menie geschreven maar met een kraspen uitgevoerd. Met een vergrootglas is de gehele signatuur goed te volgen, deze is weergegeven in afbeelding 3. Navraag bij een specialist in oude handschriften leert dat er mogelijk "Grev_" staat geschreven. Dit zou kunnen staan voor

Afbeelding 3 - De signatuur die met kraspen aan de achterzijde van de wijzerplaat is aangebracht

Greven, waarbij al snel de naam van de Groningse klokkenmaker Jurriaan Greven naar voren komt. In de 18e eeuw werden namelijk veel woorden eindigend op "en" niet voluit geschreven maar afgekort. Het is echter niet duidelijk of deze signatuur origineel en dus net zou oud als de klok is.

Afbeelding 4 - Het ongebruikelijke toplood aan de wijzerplaat- Röntgenfoto van de wijzerplaat

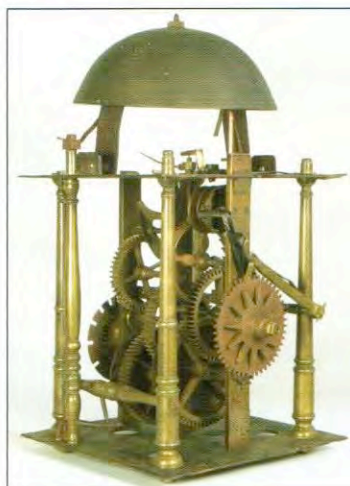
Loodornamenten

De loden ornamenten aan de klok zijn alle van een ongebruikelijke vorm. Het toplood aan de wijzerplaat stelt twee engelen voor die een wapenschild vasthouden (zie afbeelding 4). Slechts twee keer eerder heb ik deze aangetroffen; op een klok van de Groningse meester Daniel van Barkel (1) en op niet nader toegeschreven stoelklok (2). Beide klokken worden rond 1730 gedateerd. Daarnaast lijkt het toplood sterk op het toplood van een gemonogrammeerde en gedateerde stoelklok van Watse Watses (3), werkzaam te Heereveen, uit 1711. Het kaplood geeft twee figuren aan die op de rug van een koe of stier zitten en deze bij de staart en de hoorns vasthouden. Boven in het kaplood zijn twee leeuwen weergegeven die ook weer een

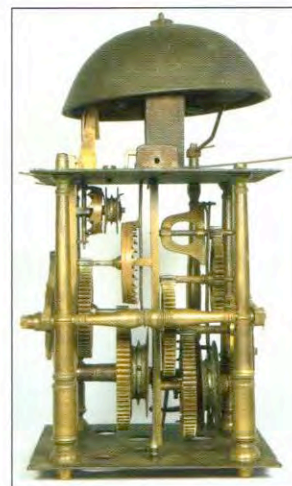
wapenschild vasthouden. Het baardlood lijkt in eerste instantie vrij standaard, maar als we beter kijken, zien we dat het asymmetrisch en ongebruikelijk van vorm is. Zowel het kaplood als het baardlood heb ik niet op een andere klok aangetroffen.

Uurwerk

Kijkend naar het uurwerk (zie afbeelding 5 en 6) vallen de degelijke bouw en de dikke vierspakige raderen op. Het grondrad en het pennerad zijn 8 mm dik. De windvleugel is in de vorm van een klok gemaakt, een ongebruikelijke vorm. Dat het uurwerk van een goede kwaliteit is, komt onder andere tot uiting in de talrijke versieringen op niet zichtbare plaatsen. Een mooi voorbeeld van 'aandacht voor detail' is de versierde knop op de arm

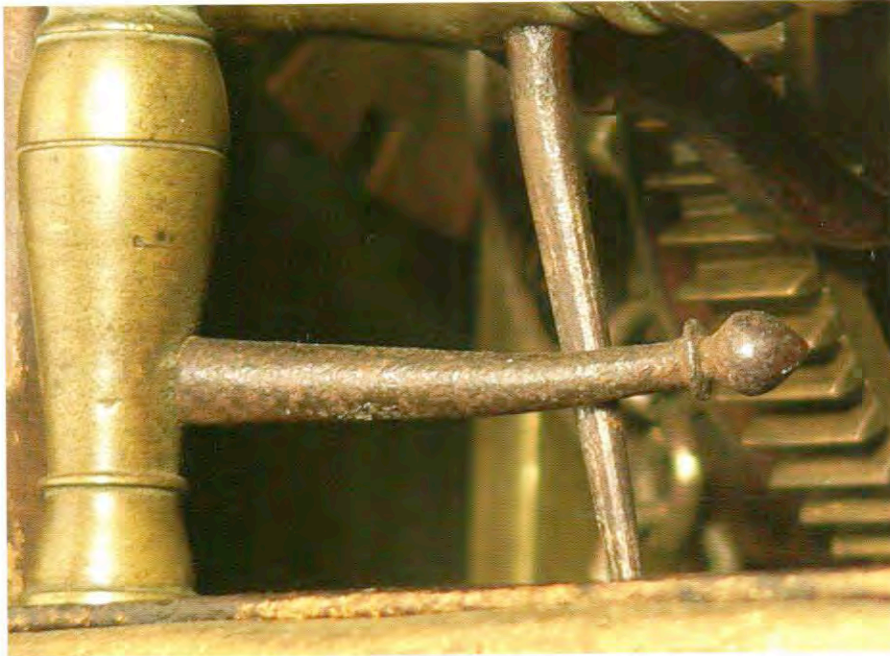

Afbeelding 5 - De voor- en linkerzijde van het uurwerk

Afbeelding 6 - De rechterzijde van het uurwerk

aan de slagwerkpielaar (zie afbeelding 7). De borst (collet) van de tandwielen hebben een uitgesproken vorm en vertonen gelijkenis met die in een gesigeneerde en gedateerde stoelklok van Paulus Jans (4) uit 1728. Ook zien we hier exact dezelfde versierde arm aan de slagwerkpielaar terug. Helaas is niet met zekerheid te zeggen of Paulus

Afbeelding 7 - De versierde knop op de arm aan de slagwerkpielaar

Jans gezien moet worden als een Groningse of Friese meester. Overigens komen we in een uurwerk gemaakt door Daniel van Barkel dezelfde soort tandwielborsten tegen (5).

De wekkerlichter van het uurwerk is van later datum, maar alhoewel deze niet origineel is, laten oudere sporen duidelijk zien dat de manier van wekkerlichting niet veel anders is geweest.

Verder valt nog op dat de achterste pilaren van het uurwerk vlak boven de zolderplaat afgezaagd zijn, duidelijk zichtbaar in afbeelding 6. Hier heb ik nog geen passende verklaring voor kunnen vinden. De uitslag van de slinger lijkt er in ieder geval niets mee te maken te hebben.

Historisch perspectief 1

Met de naam Jurriaan Greven in het achterhoofd en de beschikbare documentatie over deze maker vallen de volgende "Greven-kenmerken" op:

- De pilaarvorm
- De tandaantallen in het gaande werk (66 tanden op het grondrad, 60 tanden op het tussenrad en 27 tanden op het schakelrad)
- De tandaantallen in het slagwerk (64 tanden op het schakelrad in combinatie met 8 pennen)
- Een enkel hart
- De slaglichter loopt in een uitsparing in de achterste stijl

Wanneer we er nu van uitgaan dat we te maken hebben met een Greven-klok kan

de klok gedateerd worden tussen 1750 en 1799, de periode waar Jurriaan Greven te Winsum klokken vervaardigde. Gezien de zware uitvoering van het uurwerk, de vierspakige wielen en de vroege loodkenmerken, is het waarschijnlijk dat de klok uit Greven zijn vroegere jaren stamt. Kortom een datering 1750-1770 lijkt hier op z'n plaats.

Historisch perspectief 2

Gezien de eerder genoemde kenmerken en een zeer interessant hoofdstuk (13) in de tweede druk van Zeeman's "De Nederlandse Stoelklok", geschreven door A.Doedens, is er nog een tweede historisch perspectief voor deze klok mogelijk. Doedens stelt namelijk, dat de klokkenfabricage in Friesland eerder op gang is gekomen dan tot dan toe werd aangenomen. Door middel van een gesigneerde en gedateerde Friese stoelklok (Watse Watses, 1711) wordt aangetoond dat bijna alle "Greven-kenmerken" al op de klok van Watses aanwezig zijn. Aan de hand hiervan impliceert Doedens dat er wellicht aan Jurriaan Greven toegeschreven klokken bestaan die mogelijk niet door Greven gemaakt zijn, maar van Friese en mogelijk vroegere origine zijn. Wanneer we nogmaals objectief naar de kenmerken van de in dit artikel beschreven klok kijken, dan zien we dat er inderdaad redelijk wat kenmerken aanwezig zijn die niet als typisch Gronings, maar als Fries te boek staan:

- De relatief dunne achterplank van de stoel

- De bescheiden afmetingen
- De pilaarvorm
- Het principe van de wekkerlichting
- De vorm van de uurwijzer

Als de theorie van Doedens aangenomen wordt, komt de klok ineens in een ander licht te staan en is ook de datering anders in te vullen. Gezien het aantal vroege en niet typisch Groningse kenmerken van de klok is een datering rond 1730 hier meer op z'n plaats. Maar bovenal moet dan geconcludeerd worden, dat de klok niet van Groningse maar van Friese makelij is! Een leuke vraag die dan ontstaat, is dan: hoe kan het dat Van Barkel hetzelfde toplood gebruikt als op deze "Friese" klok is toegepast?

Conclusie

Gezien de twee mogelijke perspectieven die hier beschreven zijn en de onduidelijkheden die er overblijven, kan er wat mij betreft nog geen duidelijk label aan de klok gehangen worden. Beide perspectieven lijken aannemelijk maar de waarheid zou ook nog best eens in het midden kunnen liggen; namelijk wel een Groningse klok maar dan een vroege (ca 1730) en dus niet van Jurriaan Greven omdat hij toen nog niet werkzaam was. Wellicht kan er in de toekomst door verder onderzoek en publicaties meer duidelijkheid over verkregen worden.

Mocht u na het lezen van dit artikel aanvullingen en of opmerkingen hebben dan ben ik uiteraard geïnteresseerd deze te vernemen. U kunt mij e-mailen op: warner-stoelklok@hetnet.nl.

Voetnoten:

Het betreft hier verwijzingen naar afbeeldingen in het boek "De Nederlandse Stoelklok" van J. Zeeman.

- (1) Zie afbeelding 42a op pagina 84
- (2) Zie afbeelding 1 op pagina 217
- (3) Zie afbeelding 3 op pagina 219
- (4) Zie afbeelding 3 op pagina 113
- (5) Zie afbeelding 50 op pagina 87

Met dank aan:

Prof. C. A. Grimbergen voor het verzorgen van de röntgenfoto.
O. Vervaart voor het advies over oude handschriften

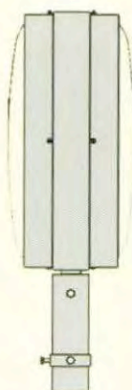
Bronnen:

De Nederlandse Stoelklok 2e druk, J. Zeeman, Assen/Amsterdam, 1978

van Os Uurwerken B.V.

Als een uurwerk meer aangeeft dan de tijd.....

Openingstijden *maandag gesloten*
dinsdag t/m vrijdag van 9.30 tot 12.30 uur
13.30 tot 17.30 uur
zaterdag van 10.00 tot 17.00 uur

N.J.U.

*Nederlandse Juweliers-
en Uurwerkenbranche
Erkend*

Bisschopsmolenstraat 235 4876 AM Etten-Leur Tel. 076-5037822

E-mail: van.os.uurwerken@planet.nl voor meer info: www.vanosuurwerken.nl

Experimentele elektrische klok van Van de Plancke

Opmerkelijk zijn de Romeinse cijfers op de wijzerplaat in combinatie met de Arabische 24-uursaanduiding.

Aan het begin van de twintigste eeuw kwamen elektrische klokken steeds meer in zwang. Elektriciteit maakte immers de distributie van tijd over grotere afstanden mogelijk en zo kon een netwerk van door moederklokken aangestuurde nevenuurwerken ontstaan. Dat was althans de wens van Alexander Bain, die in 1840 de eerste elektrische klok uitvond. In die pioniersfase werden veel interessante en vaak ingenieuze elektrische systemen ontwikkeld. Daartoe behoort ook zeker deze experimentele Van de Plancke uit 1885 van Belgische makelij.

Door Menno Timmer

Hoewel ik mij de laatste jaren heb verdiept in de geschiedenis van elektrische klokken, ging er bij het horen van de naam Van de Plancke geen bel rinkelen. Integendeel. Het zal wel een uit verschillende onderdelen samengesteld uurwerk zijn dacht ik, toen ik de klok op de Rikketik Beurs in oktober ontwaarde. Toch was er al snel twijfel. Het geheel zag er chique en origineel uit. Het uurwerk, voorzien van een gave emaille wijzerplaat, was gevat in een fraaie slanke mahoniehouten kast en dankzij drie ruitjes aan alle kanten goed zichtbaar. "Het is een echte Van de Plancke", verzekerde standhouder Simon Ooms mij. "Een echt museaal stuk uit 1880", voegde hij er nog aan toe.

Op mijn vraag of hij goed liep antwoordde Ooms: "Dat neem ik wel aan, want Sherry Kamp (de autoriteit op het gebied van elektrische klokken die in juli helaas is overleden) heeft hem nog helemaal nagekeken en Nico Veenendaal van klokkenzaak Veenendaal de la Haye in Amsterdam heeft de kast

voor mij gepolitoerd. Maar als je twijfelt moet je Ted Bosschietter er maar even bij roepen, die loopt daar verderop."

Ja, Bosschietter kende de klok wel. "Houd er wel rekening mee dat het systeem niet erg stil is", zei hij er nog bij. En hij raadde mij aan zijn CD met animaties van elektrische klokken te kopen. "Dan weet je meteen hoe zo'n Van de Plancke werkt."

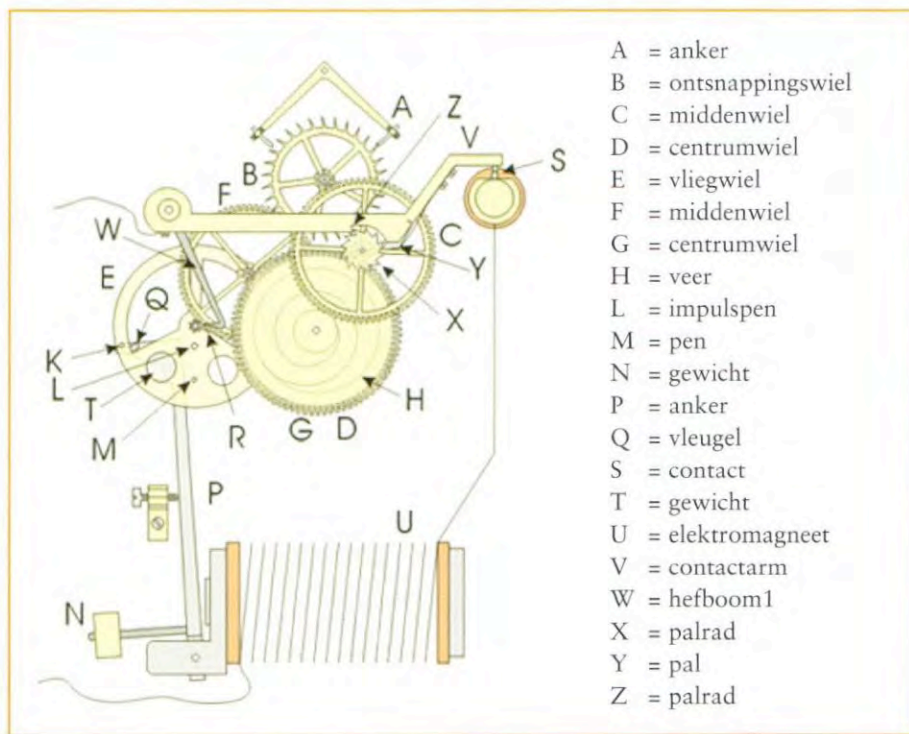
Dat liet ik mij niet twee keer zeggen. Toch durfde ik het niet aan de klok te kopen. Thuis bestudeerde ik de animatie en was ik onder de indruk van de werking van dit vroege elektrische mechaniek, waarbij, kort samengevat, een elektromagneet een veer opwindt die vervolgens het uurwerk aandrijft. Er was zelfs nagedacht en rekening gehouden met stroomstoringen, die in die jaren veelvuldig voorkwamen. Zo is in de kast een drukknop zichtbaar die, nadat de stroom is uitgevallen, achtmaal ingedrukt moet worden. Dit brengt de veer op spanning waarna de klok weer verder kan lopen.

Een week na de Rikketik begon het

verzamelaarsbloed sneller te stromen. Ik belde Ooms met de vraag of de Van de Plancke al was verkocht. "Nee", maar er is wel een Zwitser die interesse heeft", deelde hij mee. "Kom gerust langs als je nog belangstelling hebt, dan laat ik je het systeem werkend zien." Een dag later was de koop beklonken. De Van de Plancke loopt bij mij inmiddels enkele weken probleemloos en tot mijn verbazing nagenoeg gelijk met een afwijking van 1 à 2 minuten per week.

Geschiedenis

Makers van de klok zijn de gebroeders Désiré en Gustave Van de Plancke uit het Belgische Kortrijk. Zij hadden al snel in de gaten dat de contacten, die bij veel elektrische uurwerken rechtstreeks in verbinding staan met het gaandwerk, de gewenste vrije slingerbeweging negatief beïnvloedden en dus een betrouwbare en juiste tijdmeter verhinderden. De broers bedachten in 1885 als een van de eersten een gecompliceerd systeem (patentnr. 67750), waarbij het schakelen van de contacten geen invloed heeft op het gaandwerk (zie schema). De werking berust op een armpje van een hefboom dat rust op een tandje van een rondsel van het gaandwerk tot het moment dat dit van dit tandje afglijdt. Een ander deel

- A = anker
- B = ontsnappingswiel
- C = middenwiel
- D = centrumwiel
- E = vliegwiel
- F = middenwiel
- G = centrumwiel
- H = veer
- L = impulspen
- M = pen
- N = gewicht
- P = anker
- Q = vleugel
- S = contact
- T = gewicht
- U = elektromagneet
- V = contactarm
- W = hefboom1
- X = palrad
- Y = pal
- Z = palrad

van deze hefboom maakt nu elektrisch contact en bekrachtigt een elektromagneet. De elektromagneet trekt vervolgens een scharnierend anker aan dat tegen een pennetje van een vliegwiel slaat. Dit vliegwielje maakt daardoor één omwenteling en windt daarmee een veertje op.

Een ander pennetje op het vliegwielje stoot nu tegen de hefboom waardoor deze omhoog wordt gegooid. Door de inertie van de hefboom verbreekt het contact en bij het terugvallen ervan komt het armpje te rusten op een volgend tandje van het rondsel.

Zie ook: www.electric-clocks.eu/clocks/nl/pagina06.htm

In de kast bevindt zich een knop die bij indrukken na stoomuitval een veer optwindt en zo voor de nodige gangreserve zorgt.

Het systeem was blijkbaar zo effectief dat Frank Hope-Jones (1867-1950) en George Bennett Bowell (1875-1942) het tien jaar later besloten te verfijnen en te perfectioneren. In 1895 pasten Hope-Jones en Bowell het systeem van de Van de Plancke's toe op hun versie van een elektrisch opgewonden klok met gebruikmaking van gravitatiekracht.

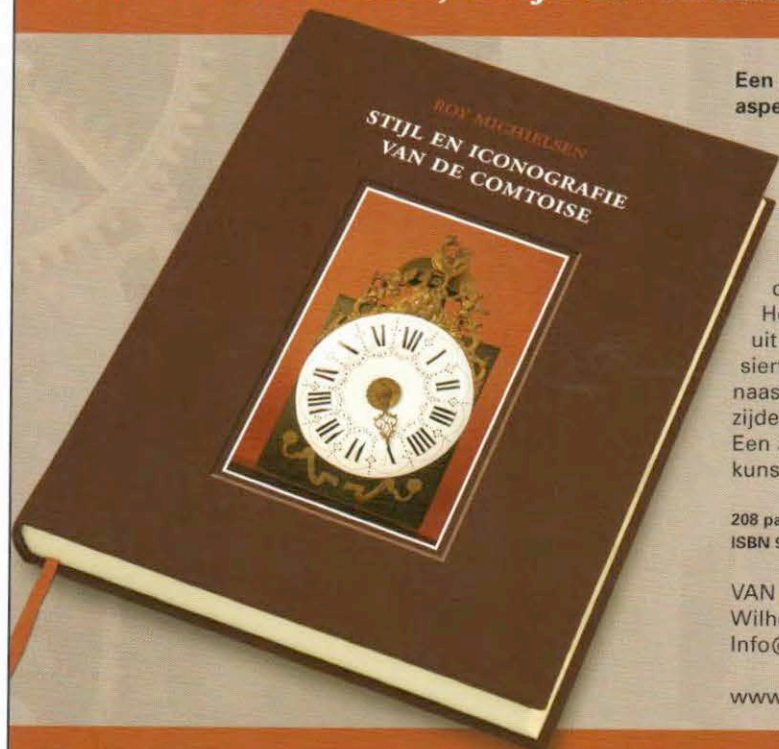
Deze 'Synchronome Switch', maakte gebruik van een 'gravity arm' die de slinger iedere 30 seconden een impuls gaf en die vervolgens elektrisch werd gereset. De klok was geschikt om nevenuurwerken aan te sturen met een voor die tijd ongeëvenaarde nauwkeurigheid.

Geraadpleegde literatuur

- From Bain to Shortt – electric clock animations van Ted Bosschieter
- A Guide to Electrical Horology by Martin Swetsky (FNAWCC)

Binnenkort verschijnt

ROY MICHIELSEN, STIJL EN ICONOGRAFIE VAN DE COMTOISE

Een diepgaande studie over de cultuur- en kunsthistorische aspecten van de comtoise.

Deze nieuwe titel van de kunsthistoricus Roy Michielsen completeert de bestaande klokkenliteratuur over de comtoise. Schrijver geeft in 200 pagina's, met prachtige foto's, een diepgravende beschrijving van de cultuur- en kunstgeschiedenis van deze geliefde Franse huisklok.

Het boek is de verantwoording van de rijke iconografie uit het Frankrijk van de 18e en 19e eeuw die de comtoise siert. Een aantrekkelijke studie voor de klokkenbezitter, die naast de artisanale nu ook de artistieke en kunsthistorische zijde van de comtoise wil leren kennen. Een absolute 'must' voor de oprechte verzamelaar en kunstliefhebber.

208 pagina's, 220 x 280 mm, fraai gebonden, met leeslint, in kleur geïllustreerd.
ISBN 978 90 81423717. Prijs: € 79.50 bestelnummer: 11972560

VAN DE MOOSDIJK COLLECTOR BOOKS
Wilhelminaplein 8, 5711 EK Someren
Info@moosdijk.com

www.moosdijk.com

U kunt nu reeds bestellen

M.H. Schreurs, antiquair

RIJKSGEDIPLOMEERD UURWERKMAKER
STADSUURWERKMAKER

Catharinastraat 40-42
4811 XJ BREDA
Tel./Fax +31 (0)76 5219024

Geopend:

maandag t/m vrijdag 09.00 tot 18.00 uur en zaterdag van 10.00 tot 17.00 uur

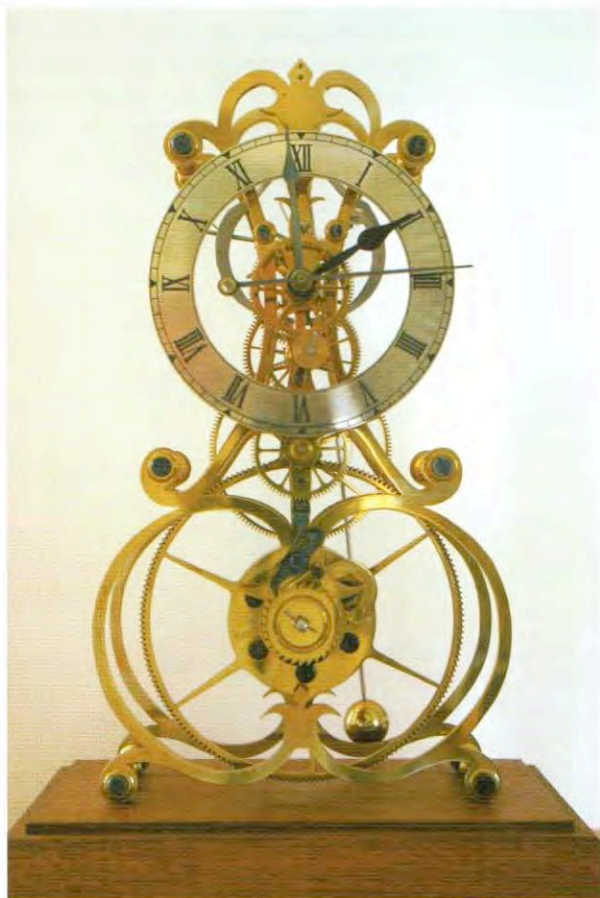
Opgericht in 1966 door dr. X.F.M.G. Wolters

Klokkenclub “Christiaan Huygens” zoekt nieuwe leden

Veel bijzondere klokken zijn er in de loop van de jaren gemaakt door de club ‘Christiaan Huygens’. Nu heeft deze oude en gerenommeerde klokkenclub nieuwe leden nodig.

Door John Oldenbeuving

Foto 1 - De Arnfield skeletklok waarvan de club er een aantal heeft gemaakt.

In 1966 is de klokkenclub “Christiaan Huygens” in Eindhoven opgericht door dr. X.F.M.G. Wolters, leraar klassieke talen en oud-rector aan een lyceum te Eindhoven. Bepaald geen techneut dus. Omdat klokken zijn passie waren, wilde hij na zijn pensionering zijn tijd nuttig en aangenaam besteden met het maken van klokken. Om de daarvoor benodigde technische kennis en vaardigheden te verwerven, heeft hij eerst de avond- MTS gevolgd. Vervolgens verzamelde hij een aantal andere gepensioneerden om zich heen die ook in klokken geïnteresseerd waren. Dit had zo’n succes dat hij het nodig vond er een stichting van te maken, met de welluidende naam: “Stichting tot behartiging der belangen van de hobbyclub der bejaarden “Christiaan Huygens” gevestigd te Eindhoven. In het z.g. Wirogebouw kon men van een paar kamertjes gebruik maken. Het ledenaantal van de club groeide en al snel was er ruimtegebrek en moest er ruimte bij gehuurd worden. In de jaren zeventig was de groei van het aantal leden

zelfs zo hoog, dat er een ledenstop moest worden ingesteld.

De eerste klok die men bouwde, was uiteraard een Friese staartklok, gevolgd door een schippertje en een Engels lantaarnklokje. De benodigde onderdelen werden in eigen werkplaats getekend en vervaardigd. In de inmiddels opgezette houtafdeling werden de kasten gemaakt.

Brand

In juni 1994 brak er een brand uit in het Wirogebouw. In korte tijd voltrok zich het drama, de schade was enorm. Ook de klokkenclub bleef niet gespaard. De machines, gereedschappen, meubels en boeken gingen in de vlammen verloren. Zelfs van het in aanbouw zijnde Engelse tafelklokje was niets meer over. Een ramp voor de club, alle met zorg en liefde bijeen gebrachte benodigdheden waren in een klap vernietigd. Gelukkig was men verzekerd en kon men op een andere locatie verder gaan.

Op het Philips-terrein, kon de club tijdelijk een ruimte huren. Er moesten wel nieuwe machines, gereedschappen en materiaal gekocht worden. Toen konden er weer klokken gebouwd worden. De Engelse tafelklok, die bij de brand verloren ging, werd weer in de productie genomen.

Na de tafelklok werd onder andere een skeletklok gebouwd, met centrale secondewijzer en een gravity-escapement, naar een ontwerp van de Engelse ontwerper Jim Arnfield uit Stockport. (zie foto 1)

Foto 2 - Vooraanzicht van de Murday elektrische klok met horizontale balans.

Foto 3 - Zij-aanzicht van de Murday klok.

Een aantal jaren geleden bezocht de heer Arnfield de Christiaan Huygens club. Hij was zeer verbaasd te zien dat er 12 van zijn skeletklokken in aanbouw waren. Men kon toen elkaars problemen met de bouw van deze klok bespreken, wat een bijzondere ervaring was. Het nieuwste project is een elektrisch aangedreven balanswiel-skeletklok uit 1910, ontworpen door Thomas John Murday, met Hipp-toggle mechaniek. Zie hiervoor een artikel van Hans Vrolijk in TIJDSchrift 2007/4 en een artikel van Jan Pool in TIJDSchrift 2000/00, waarin een bescheiden planetarium wordt aangedreven door een Murday uurwerk (foto's 2 en 3 van de Murday klok).

Steeds verhuizen

Toen bleek dat het bestaande onderkomen gesloopt moest worden, kreeg de club van Philips een andere ruimte aangeboden. Uiteindelijk moest er uitgekeken worden naar een andere locatie, buiten het Philips terrein. Dat viel niet mee. Men vond bij de Brabantia-fabrieken een redelijk geschikte ruimte. Tien jaar lang heeft de club hier gebruik van kun-

nen maken, tot Brabantia de gebouwen werden verkocht aan een woningbouwvereniging; deze had de grond nodig om uitbreidingsplannen van de gemeente te kunnen verwezenlijken. Weer moest de club een andere ruimte zoeken. Na veel zoeken is er tenslotte een plek gevonden in een voormalige bedrijfsruimte. De ruimte is met veel inspanning en veel tijd geschikt gemaakt om er klokken te kunnen maken.

Grote inzet

Veel leden hebben zich vanaf de oprichting enorm ingezet voor de club en men is hun veel dank verschuldigd. Zonder iemand te kort te doen, is het goed om het in dit jaar overleden, zeer gewaardeerde lid, Bob Jürgens te gedenken. Bob heeft heel veel voor de club betekend. Men kon altijd een beroep op hem doen. Zijn klokkenkennis en technische vaardigheden zal men jammergenoeg moeten missen. Een Luikse klok uit de achttiende eeuw, verkregen van de Minderbroeders Capucijnen uit Eindhoven, waaraan nogal wat onderdelen ontbraken,

wist Bob weer in originele toestand te restaureren.

Ondanks het enthousiasme van de leden ziet men de toekomst niet zonder problemen. De huur is voor het aantal leden eigenlijk veel te hoog. Zoals bij veel clubs is het aantal leden de laatste jaren namelijk afgenomen. Er is nu dus veel behoefte aan nieuwe leden.

De club is in eerste instantie op zoek naar een meubelmaker. Maar ook mensen met een technische achtergrond, met belangstelling voor draaien, frezen en bankwerken zijn zeer welkom. Mocht u voor deze interessante hobby belangstelling hebben, of mensen kennen met interesse voor deze hobby dan kunt u uitgebreid inlichtingen krijgen bij:

De "Christiaan Huygens" klokken club, te bereiken onder telefoonnummer: 040-2219255

Adres: Eindhovenseweg 38 F in Aalst, Waalre.

Openingsuren: maandag t/m donderdag van 09u00 tot 12u00.

RIKKETIK BEURS

De volgende Rikketik beurs wordt
op **ZONDAG 24 JANUARI 2010** gehouden
in de **Euretco hallen in Houten**

Melenhorst *Antiek*

Rijksstraatweg 167
7391 ML Twello
Tel 0571-273951

Zie onze uitgebreide website:
www.melenhorst-antiek.nl

*Friese kortstaart
Mechaniek met 5 bewegende
Hollandse galjoenen. Circa 1780*

Peter Zwaanenburg

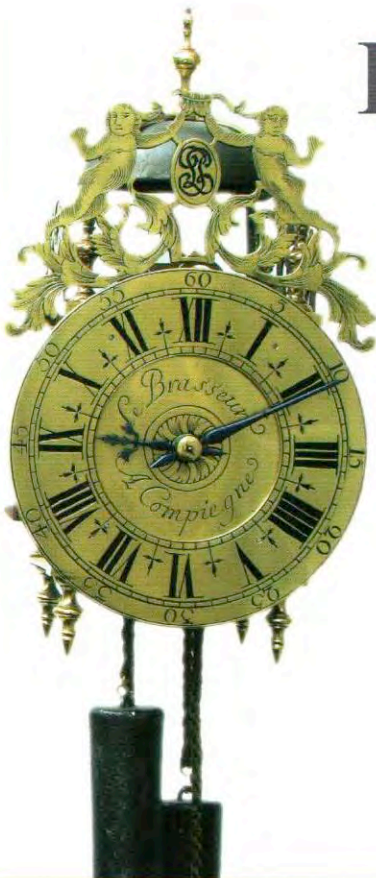
Antiquair-uurwerkmaker

Inkoop en verkoop van
antieke klokken en barometers

Restauratie wordt verricht
in eigen werkplaats

Openingstijden:
dinsdag t/m vrijdag
12.00-17.30
Zaterdag
13.00-17.30

Groenmarkt 36
3311BE Dordrecht
tel. 078 6141537

Storing in de torenklok van Gouda in 1672

Door J.A. Knobbout

Rommelend in mijn boekenkast trof ik een enigszins vergeten fraai boekje aan over het wel en wee van een Goudse burger getiteld "Een Don Juan in de zeventiende eeuw 1672-1673".

Het onderschrift luidt: gedeelten uit het dagboek van Simon van der Tocht.

De Don Juan was de 20-jarige zoon van de toenmalige burgermeester. Het in het oud Nederlands gestelde dagboek is in 1928 door een nazaat met de zelfde naam omgezet in een meer leesbaar Nederlands en gepubliceerd.

De periode waarover dit dagboek gaat was een zeer rumoerige periode, want het Franse leger onder directe leiding van Lodewijk XIV had het zuiden en het oosten van de Republiek bezet en men vreesde een verdere bezetting, die ook later plaats vond.

Het dagelijkse leven van onze Don Juan is zeker prettig te noemen, maar, interessanter voor klokkenliefhebbers is, dat ook uit het dagboek blijkt dat de torenklok van het stadhuis van grote betekenis was. Dit komt uit het hieronder weergegeven stukje van het dagboek duidelijk naar voren.

28 April (1672)

Het torenuurwerk staat weer stil. Met de tijdsaanwijding en den tijd zijn wij slecht verzorgd. Wanneer wij niet tel-

kens boden uitzenden, komen wij weinig te weten. Zoo heel veel verder zijn wij nog niet dan in het begin van deze eeuw, toen wij eenen man in Amsterdam 12 gld 's jaar betaalden om wekelijks de nieuwstijdingen voor ons te copieeren, die met couranten uit Italie en Duitschland kwamen. En wanneer het groote uurwerk stil staat, loopt het gansche stadhuishouden in de war. Op het oogenblik zit er weer iemand boven, om de uren te slaan, totdat de geleerde heeren horologiemakers (die altijd juist bij tijds komen om een nieuwe veer in uw zakuurwerk te maken en u ook zeggen dat het zoo danig vervuild was, waarop zij tien geld aanrekenen) het eens geworden zullen zijn.

In 1603, en men spreekt er nog van, zat de horologiewinder Dominicus Gerridts vijf weken lang dag en nacht gestadiglijk boven op den toren, met een zandloper, en elk uur en half uur trok hij aan den hamer van de klok om deze aldus te doen slaan. Hoe dit mogelijk is geweest, werd door zoovelen betwijfeld, dat ik het in de stadsrekeningen heb nagezien en ten volle en naar de letter accoord bevonden. Onbegrijpelijker komt mij voor, dat voorzeide Gerridts voor dat bovenmenschelijk bedrijf met 15 geld beloond werd.

Tijdschrift

Op de hoogte en bij de Tijd

Het blad en de website

www.fed-klokkenvrienden.nl

Museum- en Verenigingsnieuws

MUSEUMNIEUWS SCHOONHOVEN

Door Gemke Jager

COLLECTIE OPEENS VERDWENEN. KAN DAT?

Bent u er ook zo van geschrokken: komen er 's avonds laat vrachtwagens aanrijden die 1300 kunstwerken uit het museum halen. Personeel, directie, bevolking en burgemeester staan woedend, maar machteloos toe te kijken. Een sprookje? Helaas niet. In het Scheringa Museum voor Realisme bleek de nachtmerrie maar al te waar.

Je staat er gewoonlijk niet bij stil dat een museum met een prachtige collectie ook gewoon gesloten kan worden. Dat het ophoudt te bestaan. "Dan springt de gemeente toch wel in", "Dat zou het Rijk toch nooit toestaan", zou je denken. Was het maar waar, de werkelijkheid is anders. Een museum moet zelf zijn financiële broek ophouden en op het huishoudboekje passen. Wie dat niet doet komt vroeg of laat tot de pijnlijke conclusie dat de deuren voorgoed op slot gaan.

Heroriëntatie

Die harde werkelijkheid geldt ook voor ons. Ook wij moeten letten op financiële signalen. Het Nederlands Goud- Zilver- en Klokkenmuseum heeft, conform de landelijke trend, te maken met een lichte afname van het aantal bezoekers. De daling van inkomsten als gevolg daarvan wordt versterkt door vermindering van subsidiegelden. Tegelijkertijd nemen de kosten toe. Dat dwingt tot een tijdige heroriëntatie: doen we nog de goede dingen? En doen we die dingen goed? Conserveren we wat echt bewaard moet blijven? Blijven we vernieuwen wat anders moet? Geven we ruimte aan nieuwe inzichten? Stimuleren we nieuwe ontwikkelingen? Spelen we voldoende in op de veranderde smaak van het publiek? Houden we rekening met de huidige sterke differentiatie in publieksgroepen? De centrale vraag daar achter is: hoe krijgen we meer

bezoekers, hoe komen we tijdig weer tot een sluitende begroting?

Andere focus

Dat proces van heroriëntatie heeft, met grote inzet van talloze betrokkenen, plaatsgevonden in het afgelopen jaar. Met steun van het VSB fonds konden we een deskundig extern bureau inschakelen om een marktonderzoek te doen. Daaruit werd duidelijk dat het museum focus moet aanbrengen om méér in beeld te komen. We hebben dat besproken met ons personeel, met ons bestuur, met de gemeente, met marketingdeskundigen en met collega-directeuren van andere musea.

Op basis van die intensieve gesprekken hebben bestuur en directie de onontkoombare conclusie getrokken en gekozen voor een focus op zilver. Die keuze zal ook zichtbaar worden in een wijziging van de roepnaam van het museum: Nederlands Zilvermuseum Schoonhoven.

En de klokken dan?

Wie ons kent, weet hoe na de klokken ons aan het hart liggen. En wij op onze beurt weten hoe nauw de klokkenvrienden zich verbonden voelen met ons museum. De klokken blijven dus en blijven belangrijk. We hebben dat heel bewust ook uitgedrukt in de titel van het Beleidsplan 2009-2013: Het zilver gepoetst, de klokken gelijk gezet. Er wordt op dit moment dan ook gewoon gewerkt aan de voorbereiding van twee exposities rond klokken en horloges. We

denken dat de klokken- en de zilvercollecties elkaar ook kunnen versterken.

De beleidskeuzes zullen leiden tot nieuwe activiteiten en tot een andere verhouding met de vele specifieke categorieën bezoekers. Samenwerking met de Gemeente, de juweliers, goud- en zilvermeden, uurwerkmakers/herstellers, de Vakschool en de betrokken branches is daarbij niet alleen nodig, maar ook zeer gewenst. Het beleidsplan combineert zo twee doelen: behoud en vergroting van de culturele waarde van de collecties en vanaf 2013 weer een positief saldo op de jaarrekening.

De harde feiten onder ogen blijven zien. Tijdig ingrijpen en de koers opnieuw bepalen.

Geén bankencrisis in óns museum!

TWEEDE DUTCH WATCH HERITAGE

Na de succesvolle 1ste Lexus DWH, de tentoonstelling van 100 zeldzame in Nederlandse verzamelaarshanden zijnde kwaliteitshorloges, is besloten om er een tweemaaljaars evenement van te maken. Nieuw wordt de uitbreiding met zilver om behalve het mannelijk publiek ook de vrouwelijke doelgroep te bereiken. Momenteel zijn we met diverse geïnteresseerden in gesprek over deze 2de DWH in 2011, onder wie het Evenementenbureau DOEN, de burgemeester en de citymanager van Schoonhoven en een aantal ondernemers. Het doel is de DWH te professionaliseren, zowel in organisatiekracht, kwaliteit van de expositie als qua mediabereik.

Tijdens de Dutch Watch Heritage dagen staat de heer G. van Vliet uit Schoonhoven zijn jarenlang gedragen Pulsar horloge met een rekenmachine en alarm uit 1982 af aan de museumcollectie.

RESTAURATIE / REPARATIE

VAN OUDE / ANTIEKE KLOKKEN

TORENUURWERKEN EN

ELEKTRISCHE BUITENKLOKKEN

A. Peek Uurwerktechniek

Mussenstraat 46

1223 RD Hilversum

Tel. : 035-683 70 27

Fax : 035-588 21 11

E-mail: peekuurwerktechniek@planet.nl

* vakkundige restauratie en reparatie *

* vervaardigen van alle onderdelen naar tekening of model *

Zuid Duits / Zwitserse hangklok, circa 1600
h. 49cm, b. 22cm, d. 24cm.

TOEBOSCH

ANTIQUES

BLARICUM

SPECIALISTS IN CLOCKS, MUSICALBOXES AND BAROMETERS

Inkoop/Verkoop

MARCEL TOEBOSCH

Dorpsstraat 1

1261 ES Blaricum

Tel. +31 (0)35-5384090

Fax +31 (0)35-5384091

Mob. +31 (0)653-211641

www.toeboschantiques.com
info@toeboschantiques.com

JUBILEUM KUNST&KITSCH

Tussen Kunst&Kitsch is al een kwart eeuw lang een begrip op de Nederlandse televisie. Ruim een miljoen mensen kijken naar dit populaire programma, waar taxateurs vragen van mensen beantwoorden over hun kunstschaten. Waar komt het vandaan? Kan het in de vuilnisbak of is het iets waard? En zo ja, hoeveel dan? Ter gelegenheid van het 25 jarig bestaan van dit programma viert de AVRO feest.

Expert Fred Kats

Een van de festiviteiten zijn 11 speciale zilveren jubileumarrangementen, waarbij de 11 vaste taxateurs hun favoriete museum uitkozen om daar een activiteit te organiseren. Fred Kats, expert uurwerken en instrumenten, koos het Nederlands Goud-, Zilver- en Klokkenmuseum uit voor zijn jubileumlezing. Op 1 december kwamen honderd liefhebbers naar Schoonhoven om in een uitverkochte museumzaal Fred Kats te horen, de collecties te bewonderen en een stadswandeling te maken.

HOLLANDSE ZAKHORLOGES

De vrijwilligerswerkgroep "horloges", bestaande uit Cees Peeters, John Beringen en Theo Vospeoel, legt de laatste hand aan de beschrijvingen van 89 Hollandse zakhorloges uit de museumcollectie. Veel relevante informatie over uurwerk, kast, voorstellingen, signeringen en merken zijn in de beschrijvingen opgenomen. De inleidende teksten worden nu ook geschreven, waarbij in het kort iets wordt verteld over de historie van zakhorloges. Hier komen vooral zaken aan de orde die niet zo gauw in de bekende literatuur zijn terug te vinden.

KLOKKEN UIT PARTICULIERE VERZAMELINGEN

Met het bestuur van de Stichting Boomtime is een inspirerende start gemaakt voor een expositie met bijzondere klokken uit particulier bezit, waarbij de verzame-

laar een centrale rol speelt. De expositie vindt plaats in juni 2010.

Nederlands Goud-, Zilver- en Klokkenmuseum

Kazerneplein 4
2871 CZ Schoonhoven
Tel 0182-385612; fax 0182-385855
info@ngzkm.nl, www.ngzkm.nl
Openingstijden: di. t/m zo. 12.00 tot 17.00 uur
1ste Kerstdag, Nieuwjaarsdag en Koninginnedag: gesloten

VERENIGINGSNIEUWS SCHOONHOVEN

Door ir A.M.J. Schueler

ANBI-ERKENNING

Onze vereniging bezit die sinds kort. De kapitalen staan voor Algemeen Nut Beogende Instelling. Sinds 1 januari 2006 zijn goede doelen die gerangschikt zijn door de Belastingdienst als ANBI organisatie geheel vrijgesteld van schenkings- en successierechten. Bovendien zijn giften aan deze instellingen aftrekbaar voor de Inkomsten- of Vennootschapsbelasting. Dat betreft ook giften in natura, bijvoorbeeld boeken en klokken.

CONTRIBUTIE VERENIGINGSJAAR 2010

Tijdens de Algemene Leden Vergadering van april jl. is unaniem besloten dat de contributie voor het nieuwe verenigingsjaar wordt verhoogd naar € 25 in Nederland en binnen EU € 30. Dit vanwege de gestegen kosten voor de inmiddels full colour uitgave van TIJDSchrift. Formeel stond deze verhoging toen niet op de agenda, daarom brengen wij ook diegenen die toentertijd niet aanwezig waren hiermee alsnog op de hoogte. In de laatste bestuursvergadering is besloten in verband met de kosten van de acceptgiro's deze niet meer te sturen. In januari a.s. zult u een nieuwe lidmaatschapkaart ontvangen voor 2010 tezamen met een nota voor de nieuwe contributie.

E-MAILADRES

Heeft u uw e-mailadres al aan de secretaris doorgegeven? Dat wordt dan alleen maar gebruikt om u van de ontwikkelingen binnen de vereniging en het museum op de hoogte te houden. Uiteraard worden uw gegevens discreet behandeld en

niet doorgegeven aan derden. Stuur het naar: S. Folkers
leden@klokkenvrienden.nl

SECTIE REIZEN

Er is een Reglement Commissie Reizen opgesteld waarin tot een nieuwe aanpak werd besloten, zowel qua financiële verantwoordelijkheid en structuur - een aparte commissie 'Sectie Reizen' - als voor de logistieke organisatie van de reis. Het bestuur is er niet in geslaagd Reizen in die vorm (qua bemanning) te organiseren. Het bestuur heeft vervolgens overwogen dat de reizen weliswaar een initiatief zijn van de Vriendenvereniging Schoonhoven, maar dat ook veel leden van andere verenigingen die deel uitmaken van de Federatie Klokkenvrienden, meegingen. Dit leidde tot het idee om te proberen vanuit de Federatie reizen te gaan organiseren. Dit idee wordt nu binnen het bestuur van de Federatie bekeken.

HULP GEVRAAGD BIJ INVOER INVENTARISATIE GEGEVENS KLOKKENCOLLECTIE SCHOONHOVEN

Het museum heeft dringend assistentie gevraagd bij de invoer van een aantal gegevens in de computer. Enerzijds de invoer van (op papier veelal bekende) gegevens, anderzijds het categoriseren, bemeten en benoemen van objecten. Ook is er behoefte aan fotografen. Voor deze werkzaamheden is behalve kennis van uurwerken ook computerervaring en een nauwgezette instelling noodzakelijk. Beschikbaarheid op regelmatige basis (overdag) heeft de voorkeur aangezien een bepaalde ervaringsopbouw vereist is. Voor inlichtingen kunt u zich wenden tot Gemke Jager (telefonisch: 0182-385612 of per e-mail: g.jager@ngzkm.nl).

LEZINGEN

Zaterdag 23 januari 2010

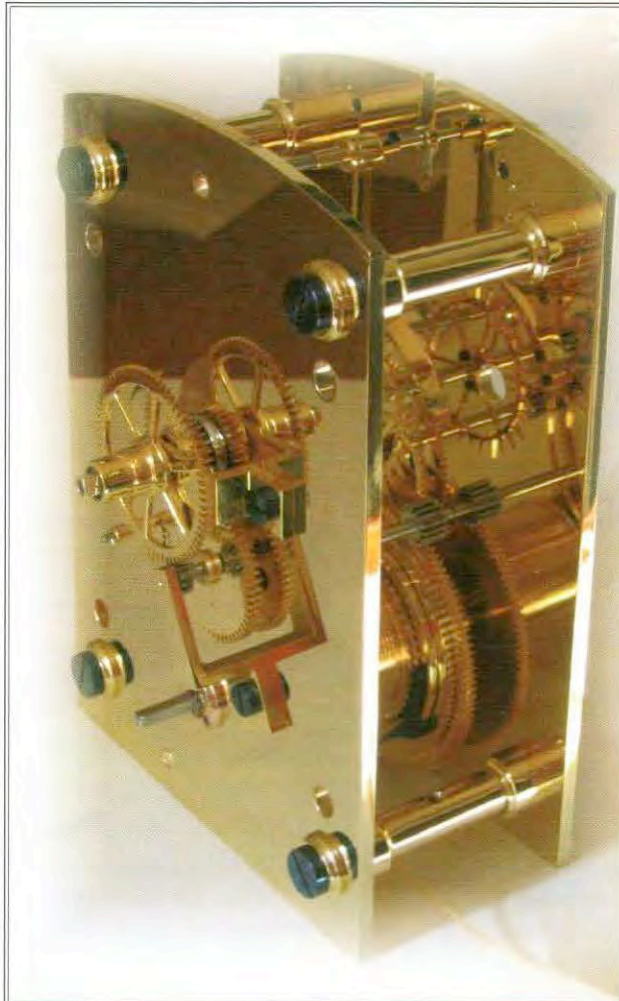
Aanvang: 14.00 uur

De heer D. Henning houdt een lezing over zijn ervaringen bij het restaureren van uurwerken. David Henning is reeds lange tijd restaurateur van oude en antieke klokken in het Brabantse Gemonde. Locatie: Cultureel Centrum Het Bastion, Het Bastion 5 2871 EV Schoonhoven

Zaterdag 17 april 2010

Aanvang: 14.00 uur

De heer Th. Adriaanse spreekt over zandlopers, hij heeft er 4700 in allerlei maten en verschillende tijdspannen. De locatie ligt nog niet vast.

Uurwerkmakerij

A.P. Walhout

Vervaardiging van precisie uurwerken.
&
Uurwerkonderdelen, specialiteit:
Raderen en rondsels voor antieke en
moderne uurwerken.

Vervaardiging
van astronomische uurwerken
naar eigen ontwerp.

Restauratie en reparatie van antieke en
moderne uurwerken.

's-Gravenstraat 42
4431 AC 's-Gravenpolder
Tel: 0113-311339
www.uurwerkmakerij.nl
BTW nr.: NL 8179.70.964 B01

Henk Jonker
MEUBELRESTAURATIE

Sinds 1986

Restauratie van antieke meubelen en uurwerkkasten

17^e - 18^e - 19^e eeuw

Telefoon: 072 - 5066153 Mobiel: 06 - 27533327

Ingeschreven in het RESTAURATOREN REGISTER

Lamoraalweg 59, 1934 CC Egmond a/d Hoef

Opti BF 16 Vario

Ideale boor/freesmachine voor hobbyisten en modelbouwers. Electronisch traploos regelbare aandrijving van 100-3000 min-1. Spilopname: mk2/m 10 Tafelafmeting (lxb): 400 x 120 mm

€ 695,00**Opti BF 20 Vario**

Ideale boor/freesmachine voor de veeleisende modelbouwer. Elektronisch traploos regelbare aandrijving van 100-300 min-1 Spilopname mk2/m 10 Tafelafmeting (lxb): 500 x 180 mm Digitale uittezing op de pinoleen ingebouwde verlichting

€ 1075,00**BF 20L Vario**

Lange tafelluitvoering

€ 1195,00**JET HVBS-56M**

Zaagdikte 125 mm
3 snelheden voor het zagen van uiteenlopende materialen 20 / 30 / 50 m/min.
Instelbare aanslag voor seriewerk

€ 299,00**Boor-frees machine Jet JMD-1**

Kantelbare kolom naar links/rechts 45 gr
Kleine compacte boor-freesmachine
Electronisch regelbaar toerental 100-200 omw/min
Spilopname MK2

X-as 190mm
Y-as 100mm

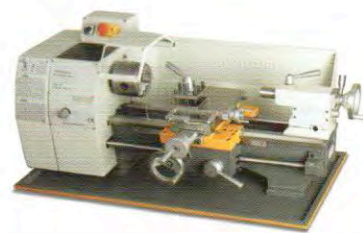
Gewicht 40Kg

€ 495,00**Optimum D180 x 300 Vario**

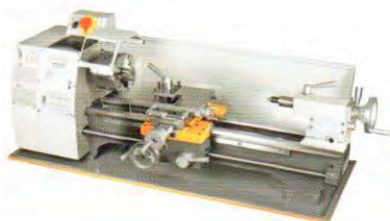
Traploze toerental van 150-1250 min en 300-2500 min.
Afstand tussen de centers: 300 mm

€ 799,00**Quantum D210 x 400 Vario**

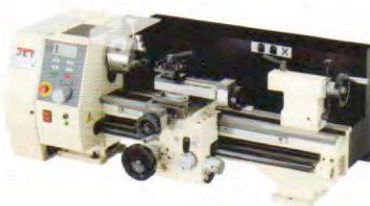
De ideale modelbouwers draaibank met variabel toerental.
Afstand tussen de centers: 400 mm
Spindel doorlaat: 21 mm

€ 1195,00**Quantum D250 x 550**

Toerental van 125-2000 min-1
550 mm t.d.c.
Spindel doorlaat: 21 mm

€ 1095,00**JET BD-8**

Variabel toerentalbereik van 100-2000 omw/min. met voor/achter rotatie
Digitale uittezing
450 mm t.d.c
Spindel doorlaat: 20 mm

€ 1195,00**JET BD-7**

Variabele terentalregeling met digitale uittezing. 300 mm t.d.c
Spindel doorlaat: 20 mm
Toerentalen spindel: variabel: 100-1200 / 300-3000 omw/min.

€ 599,00**VDH**

MACHINES &
GEREEDSCHAPPEN B.V.

Texasdreef 8

3565 CL Utrecht

Telefoon: (030) 296 32 70

Fax: (030) 293 66 00

E-mail: info@vdhbv.nl

www.vdhbv.nl

De prijzen zijn inclusief BTW

ALGEMENE JAARVERGADERING ZATERDAG 17 APRIL 2010

Aanvang: 11.00 uur

De jaarvergadering van de Vereniging van Vrienden van het Klokkemuseum Schoonhoven wordt gehouden op 17 april in het museum, Kazerneplein 4. Deze jaarvergadering is alleen toegankelijk voor leden van de Vereniging van Vrienden van het Klokkemuseum Schoonhoven.

Lezingen vinden plaats in het: Goud-, zilver- en Klokkemuseum Kazerneplein 4 te Schoonhoven of in een locatie vlak in de omgeving. De jongste informatie hierover vindt u onder <http://www.fed-klokkenvrienden.nl> onder: agenda. Lezingen zijn toegankelijk voor alle leden van de Verenigingen die tezamen de Federatie Klokkenvrienden vormen.

STUDIEGROEP OPEN- BARE TIJDMETING S.O.T.

Door *Walther Brouns*

EXPOSITIE: "DE TIJD TIKT IN HET LAND VAN THORN"

Op 9 oktober werd de reeds aangekondigde tentoonstelling van Midden-Limburg, zowel Belgisch als Nederlands, geopend. Het weer werkte mee en het werd druk in het museum aan de Wijngaard in Thorn. Mevrouw Nouwen-Walraven opende deze tentoonstelling in stijl. Zij was de echtgenote van Paul Nouwen, voormalig voorzitter van dit gemeentemuseum Het Land van Thorn. Deze tentoonstelling is aan haar overleden man gewijd. Veel mensen uit Thorn, vrienden van het museum, eigenaren van tentoongestelde uurwerken, zonnewijzers, gereedschappen en zandlopers, maar ook veel mensen uit het "vak": zusterverenigingen uit

Signatuur van Schoufs in de toog van de wijzerplaat.

Nederland en België en professionele vakbroeders en vele leden van de Studiegroep Openbare Tijdaanduiding, gaven acte de présence. De reacties waren unaniem positief. De S.O.T. is mede bepalend geweest bij de totstandkoming van deze expositie. Dit kenniscentrum heeft hiermee zijn waarde bewezen! De nadruk van deze expositie ligt op de uurwerkmakers van Thorn en omgeving, een gebied dat vroeger, vóór de Napoleontische tijd behoorde tot het Vorstendom Thorn, ofwel het Land van Thorn.

Familie Schoufs

De belangrijkste klokkenmakersfamilie is hier de familie Schoufs. De oudste uurwerkmaker van de generaties Schoufs is Jacobus, een molenaarszoon van de Uffelse molen uit Haler-Uffelse, gemeente Leudal. Hij is geboren in 1730 als zoon van Jean (Johannes) Schoufs die zich vestigt als uurwerkmaker in Thorn in het huis aan de Hoogstraat. Zijn drie zoons werken tot midden van de negentiende eeuw voornamelijk als huisuurwerkma-

Staannde klok in met snijwerk versierde eiken kast, uurwerk met wekker, in de toog gesigneerd door Schoufs.

kers. Dominicus en Mathias blijven onge-trouwd. Omdat ook hun zus als onge-trouwde in het ouderlijk huis woont en de familie nogal gefortuneerd is kunnen ze van hun bezittingen leven. Alleen Johannes die wel trouwt en 'n achttal kinderen krijgt, heeft het moeilijker. Hij gaat zelfs failliet. Twee van zijn zoons

Wijzerplaat van een uurwerk van Jacobus Schoufs uit 1762.

worden ook uurwerkmaker. Jacobus Antonius wordt zelfs stadsuurwerkmaker in Tienen (België), terwijl Clemens naar Brussel vertrekt en daar een bestaan vindt. Vele uurwerken van deze Schoufsen zijn nog in bezit van Thornse families, waaronder zeer mooie exemplaren achtdaagse uurwerken met datum, dag van de week en secondewijzer. De kasten zijn veelal rijkelijk bewerkt en uit eikenhout vervaardigd. Er zijn zelfs uurwerken in

vitruines, hoekkasten en Luikse kasten geplaatst.

In de collectie van deze expositie wordt ook veel nadruk gelegd op de torenuurwerken uit de kerken in de buurt o.a.: de abdijkerk (1570) van Thorn, Nunhem en Montfort.

Verder zijn de klokkenmakerfamilies Joosten, Remmen, Raetsen, Beltjens, Peeters en de Beefe te bewonderen. Van deze uurwerkmakers zijn ook de z.g. meidenklokjes te zien. Deze werden gebruikt door de bedienden van de abdisen, zodat de adellijke dames op tijd hun wensen vervuld kregen.

De expositie duurt nog tot 10 januari 2010 in Gemeente museum het land van Thorn aan de Wijngaard in Thorn, het witte stadje. Zie ook:

www.museumhetlandvanthorn.nl

Van deze tentoonstelling is een beschrijving van de uurwerken van 40 pagina's met afbeeldingen van alle geëxposeerde uurwerken te verkrijgen bij de coördinator voor een prijs van € 5,- exclusief verzendkosten.

Oproep

De samenstellers van de reader willen graag in contact komen met eigenaren van (Midden-) Limburgse uurwerken (liefst gesigineerd). Reden hiervoor is dat we bezig zijn met een boekwerk over Limburgse uurwerken. De gegevens van de eigenaren zullen met inachtneming van de privacy niet aan derden ter beschikking worden gesteld. Mogelijk dat we enkele foto's van uw uurwerk of stand horloge willen maken. Dit boek zal volgens de planning in 2011 verschijnen.

Reacties graag telefonisch of per e-mail.

Bij voorbaat hartelijk dank!

Tel. 0032 (0)77 4748288 of mail w.brouns@ziggo.nl

De volgende vergadering van onze studiegroep wordt gehouden, hoe kan het ook anders, in Thorn met een bezichtiging van bovengenoemde expositie.

CONSERVATION RESTORATION OF CLOCKS ONE YEAR DIPLOMA

Recognised by the BHI and supported by BADA.

Technical - Historical - New Making
Work on objects of historical importance

One year Professional Development Diploma in
Conservation and/or Making of Clocks.

DIPLOMA OPEN DAY 3 FEBRUARY 2010
Register your interest at diploma@westdean.org.uk

West Dean College, Chichester, West Sussex PO18 0QZ
T: 01243 811301 E: diplomas@westdean.org.uk
www.westdean.org.uk/college

MUSEUMNIEUWS ZAANDAM

Door C.A. Grimbergen, C. Hofland

Dit najaar heeft in het teken gestaan van het Internationale Jaar van de Sterrenkunde, waarin ons museum onder het motto "Hemels raderwerk" aandacht heeft besteed aan het thema Klokken en Astronomie. De tentoonstelling met deze naam is inmiddels vanaf 1 november weer voorbij en het symposium met dezelfde naam over het Antikythera-mechaniek heeft onder grote belangstelling plaatsgevonden op vrijdagmiddag 30 oktober.

De tentoonstelling werd 15 september geopend door de wethouder van sport en cultuur van Zaanstad, Ronald Ootjers, die hiervoor een prachtig met de hand aangedreven tellurium een aantal maanden liet doorlopen. De zon is hierbij een kaars voor een holle spiegel en aarde en maan draaien hierbij heel realistisch om de zon en om elkaar.

Wethouder Ootjers van Zaanstad draait aan het tellurium.

Tentoonstelling

De tentoonstelling trok veel belangstellenden, waarbij vooral in astronomie geïnteresseerden een bezoek aan ons museum brachten. Ook waren er speciale ontvangsten van de AHS en een groep van de Universiteit van Amsterdam. Zij konden genieten van prachtige in bruikleen gegeven klokken met astronomische aanduidingen en planetaire modellen.

De aarde als klok

Een vroege doosklok van Johan Eichstedt met astronomische en astrologische aanduidingen.

Er waren ook modellen van bekende zelfbouwers in de tentoonstelling. Een hiervan betreft een replica van een tellurium van Philip Matthäus Hahn, waarmee ook zons- en maansverduisteringen kunnen worden geïllustreerd, gemaakt door Wim Hodzelmans. Verder was er een planetariumklok te zien, aangedreven door een elektrisch Murday-uurwerk, gebouwd door Jan Pool (zie TIJDSchrift 00/1). In het kader van deze tentoonstelling is een uitgebreid audiovisueel programma opgesteld. Deze films zijn ook na afloop van de tentoonstelling nog te bekijken.

Een woord van dank gaat, behalve naar de bruikleengevers, naar onze Vrienden Leo Scheij en Jaap Schoen, die onontbeerlijke bijdragen hebben geleverd aan de bouw van de vitrines en het maken van de films.

Symposium

Het symposium "Hemels Raderwerk" vond plaats exact 70 jaar na de eerste uitzending van "War of the Worlds" en het genoot een voor het museum ongekende belangstelling van meer dan 100 personen. Dit noodzaakte organisator Carel Hofland uit te zien naar een grotere zaal dan de vertrouwde Verkadezaal in het Zaans Museum. Uiteindelijk kon gastvrij onderdak worden gevonden in het nabijgelegen St. Michaelcollege. Het symposium kende een op elkaar aansluitende reeks van lezingen, op strenge maar heel kundige wijze geleid door de dagvoorzitter Ed van den Heuvel (Sterrenkundige UvA):

- Tijdens zijn inleiding gaf Kees Grimbergen voorbeelden van uurwerken met astronomische aanduidingen en van astronomische modellen. Hierbij werd vooral gebruik gemaakt van voorbeelden uit de eigen collectie en uit de lopende tentoonstelling, om vervolgens via Raingo (Frankrijk 19de eeuw), Hahn (Duitsland 18de eeuw) uit te komen bij Bürgi, Baldewein (16de eeuw) en De Dondi (14de eeuw). De verbluffende afstand in tijd (bijna 1500 jaar!) tot het Antikytheramechaniek vormde de afsluiting.
- Rien van de Weygaert, hoogleraar astronomie uit Groningen, leidde vervolgens de geschiedenis en de opbouw van het Antikythera-mechaniek in, waarbij hij de nadruk legde op de inscripties die tegenwoordig met geavanceerde beeldbewerkingstechnieken vrijwel perfect kunnen worden gelezen.
- Niels Bos, astronoom uit Groningen, afgestudeerd op een onderzoek naar mogelijke planeetmechanieken in het Antikytheramechaniek, bracht vervolgens de theoretische aspecten van het wel of niet aanwezig zijn van planetaire aanduidingen onder de aandacht; dit

INTERNATIONAAL JAAR VAN DE
STERRENKUNDE 2009

HET HEELAL : ONTDEK HET ZELF !

IAU
NETHERLANDS
NATIONAL NODE

A silhouette of a man and a child standing on a dark surface, looking up at a starry sky. The man is pointing towards the stars.

Tatjana van Vark onthult de essentie aan Michael Wright (foto Anneke de Leeuw).

als inleiding op de presentatie na de pauze van twee opvattingen van het mechanisme, beide voorzien van planetaire aanduidingen.

- Na de pauze was het eerst de beurt aan Michael Wright, vroeger Curator van het Science Museum, tegenwoordig verbonden aan Imperial College in Londen, om zijn bevindingen te laten zien aan de hand van de eerste door hem gerealiseerde replica. Hij besteedde vooral aandacht aan de manier waarop de planetaire indicaties kunnen worden ingebouwd zonder het systeem veel volumineuzer te maken

en hoe dat ook de afwijkingen van het grote hoofdwiel in het mechaniek kan verklaren.

- Vervolgens presenteerde Tatja J. van Vark (zie foto) haar opvatting van het Antikythera-mechanisme. Zij liet zien dat de aandrijving van dit model mogelijk veel logischer en eenvoudiger had kunnen plaatsvinden en verdedigde de keuze voor een apart mechaniek voor de planeten (buiten enige inscripties over planeten zijn er in het origineel nog steeds geen restanten aangetroffen van planetaire mechanieken), dat op fraaie wijze de bewegingen van

de planeten in de ecliptica kan laten zien.

- Teun Koetsier, universitair hoofddocent geschiedenis van de wiskunde aan de VU Amsterdam, behandelde de historische context, waarin het Antikythera-mechanisme geplaatst moet worden.
- Vincent Icke, hoogleraar astrofysica in Leiden en buitengewoon hoogleraar aan de UvA, sloot het symposium af met een verhandeling over mechanieken en mechanismen, waarbij hij het belang van de wisselwerking tussen de praktijk en de totstandkoming van wetenschappelijke ideeën benadrukte. Daarmee kwam hij als vanzelfsprekend uit bij zijn "held" Christiaan Huygens.

Na afloop werd er in het Museum onder het genot van een hapje en een drankje nog enige uren nagekaart, kon de tentoonstelling worden bekeken en demonstreerden Michael Wright en Tatjana van Vark hun realisaties van het Antikythera-mechanisme aan alle belangstellenden. Al met al was het een bijzonder plezierig verlopen dag. Dit was mede te danken aan de aardige, begripvolle en gedisciplineerde bezoekers.

Het is de bedoeling als herinnering aan deze buitengewoon interessante dag een symposiumverslag uit te brengen van ca. 30 pagina's.

Drukte bij de demonstratie van Michael Wright (foto Fons Bleijendaal).

Corinne Piet (rechts) met Noortje de Boer

In memoriam Corinne Piet

Regelmatige bezoekers van het museum kennen onze vaste gastvrouwen. Dankzij hun charmante optreden en hun grote talenkennis zijn ze sinds 1990 een vaste waarde voor het museum geworden. Het was voor ons dan ook zeer droevig nieuws te moeten vernemen dat Corinne Piet, een van onze

gastvrouwen, op 17 september 2009 overleden is. Dit is een gevoelig verlies voor ons museum, niet alleen vanwege haar deskundigheid en haar vaardigheid in het Italiaans en Spaans, maar ook vanwege haar persoonlijkheid van inspirerende collega en levensgenietster. Wij zullen haar missen.

VRIJWILLIGERS

Onze vaardige en betrouwbare klusvrijwilliger Jan Boot moet om gezondheidsredenen een stapje terug doen. Het museum kan dus dringend nieuwe vrijwilligers gebruiken. Hebt u belangstelling voor praktische klussen op het gebied van onderhoud, inrichting en tentoonstellingsopbouw of voor het begeleiden van bezoekers, meldt u dan bij Carel Hofland. Ook andere vaardigheden zijn welkom. Telefoon 06-48185114, e-mail directeur@mnuurwerk.nl. Contact opnemen verplicht u tot niets!

VEILIGHEIDSPAN

Zoals eerder gemeld, is het museum bezig met het opstellen van een veiligheidsplan, om de beveiliging van de col-

lectie en de veiligheid van bezoekers en personeel optimaal te waarborgen. De risicoanalyse die onlangs met steun van de Mondriaan Stichting is afgerond is hiervan de eerste fase. We hopen in het voorjaar van 2010 het veiligheidsplan te kunnen vaststellen en met de uitvoering te beginnen.

WEBSITE

Indien u belangstelling heeft voor het museum en de daar verkrijgbare antiquarische boeken, kunt u uw licht opsteken op www.mnuurwerk.nl.

Binnenkort wordt een nieuwe lijst van in onze winkel of op bestelling verkrijgbare boeken gepubliceerd. Ook wie een kleedje zoekt voor zijn stoelklok, kan mogelijk

in onze winkel een exemplaar naar zijn smaak vinden.

Gegevens over het museum zijn ook te vinden via de website van de Horological Foundation:

<http://zaandam.klokkenmuseum.info/>

Historische gegevens van Nederlandse uurwerken en voorbeelden uit museale en particuliere collecties zijn te vinden op de website <http://www.tijdvoorklokken.nl/>.

Museum van het Nederlandse Uurwerk

Zaanse Schans – Zaandam
Tel.: 075-61 79 769.

Openingstijden: Winter openstelling: Tot 1 april volgend jaar is het Museum weer uitsluitend in het weekeinde geopend: Zaterdag en Zondag 11.00 – 17.00 uur.

Door Willem van der Krogt

PAAUWE'S PATENT

Hoe vreemd dingen kunnen gaan, is mij de afgelopen maanden weer gebleken. In het eerste nummer deed ik een oproep aan eigenaren van (elektrische) klokken van Paauwe om deze in verband met een inventarisatie aan mij te melden. Tevens vroeg ik naar allerlei documentatie over deze Amsterdamse uurwerkenfabriek. Op deze oproep heb ik geen enkele reactie gekregen. Dit kan betekenen dat mijn bijdrage niet of nauwelijks wordt gelezen of dat de lezers van dit blad uurwerken van Paauwe niet interessant vinden. Een soortgelijke oproep op Marktplaats leverde de twee reacties op.

Zo langzamerhand was ik tot de conclusie gekomen dat ik het maar moest doen met de overdruk van "Werken en streven van Paauwe's Patent" van het Museum van het Nederlandse Uurwerk. Tot ik een mailtje kreeg van één van de medewerkers van de Anne Frank Stichting met het verzoek om informatie over Paauwe. De Anne Frank Stichting werkt aan een breed historisch onderzoek, waarbij ook aandacht wordt besteed aan het ruimere netwerk rond de diverse personen die een rol speelden bij het onderduiken van de familie Frank en hun lotgenoten in het achterhuis aan de Prinsengracht. Een broer van Johannes Kleiman, de rechterhand van Otto Frank, is een van degenen die vanuit die optiek interessant is. Deze broer heeft naar het schijnt rond 1944 gewerkt in een klokkenfabriek niet zo ver van de Prinsengracht. Mogelijk was dit Paauwe's Volautomatische Kalenderuurwerken N.V. aan de Bloemgracht.

Ook heeft Anne zelf over een klok van Paauwe geschreven, blijkens het volgende citaat uit haar dagboek:

Het is een mijsterie. Wie kan hier onze sleutel hebben. En waarom is de dief niet naar het magazijn gegaan. Als de dief één van de magazijnmannen is, dan weet die dus nu, dat er 's avonds iemand in huis is. De grote, elektrische Pauweklok was de dief ook van plan mee te nemen; hij had voor dat doel al de schoorsteenmantel in het voorkantoor leeggeruimd, maar is zeker gestoord. Het is erg griezelig; ik heb me echter niet opgewonden en zie dat het best zonder opwindning gaat.

Vanaf dat moment zijn de Anne Frank Stichting en ik op zoek gegaan en deze zoektocht heeft het nodige opgeleverd. Een van de tastbare resultaten is een heruitgave van de overdruk van het "Werken en streven van Paauwe's Patent" aangevuld met een artikel in dezelfde lay-out, maar van later datum, "Na den 10en mei" genaamd.

Van het reparatievoorschrift heb ik een exemplaar op A4-formaat gevonden en ook dit is in de nieuwe overdruk opgenomen. De directeur van ons museum, de heer C. Hofland, biedt alle bezitters van een oud exemplaar (met blauwe linnen rug) aan om deze gratis om te ruilen van een nieuw exemplaar. Dit kan in het museum zelf, maar ook op de beurs van de Rikketik in Houten.

Een ander resultaat van de samenwerking is dat ik inmiddels contact heb met een dochter van P.J. Paauwe. Deze dochter heeft een schat aan informatie en documentatie over de fabriek en over P.J. Paauwe zelf. Deze informatie wil ik niet voor mezelf houden, maar op een of andere manier bij een groter publiek bekend maken.

KLOKCONTACT-BIJEENKOMSTEN

In het seizoen 2009/2010 zijn er twee klokcontactbijeenkomsten van de Vereniging Vrienden van het Museum van het Nederlandse Uurwerk.

De laatste vindt plaats op:
zaterdag 13 maart 2010

De bijeenkomst begint om 10.00 uur en duurt tot ca. 12.30 uur.

Het doel van deze bijeenkomsten is om ervaringen uit te wisselen. Indien u een probleem heeft met betrekking tot bijvoorbeeld de herkomst, ouderdom of technische gebreken van een uurwerk, dan geeft een bezoek aan deze bijeenkomsten misschien de oplossing. Indien mogelijk wel het uurwerk meenemen.

De bijeenkomsten vinden plaats in het Museum van het Nederlandse Uurwerk, Kalverringdijk (Zaanse Schans) te Zaandam. In verband met de beperkte plaatsruimte in het Museum zijn de bijeenkomsten alleen toegankelijk voor de leden van de Vereniging Vrienden van het Museum van het Nederlandse Uurwerk.

Kleine annonce

Aangeboden: Ambachtelijk handgeknoopt knobelkoord voor uw antieke klok. Vlaskoord of hennepkoord in de kleur naturel of groen. Diameters van 4 tot 9 millimeter. M. Penso, tel. 055 - 576 84 26, bij voorkeur tussen 17.00 en 19.00 uur.

Tijdschrift

wenst u een mooie kerst en een klinkend 2010

Franse Pendule

Franse Pendule in prima staat
Kast licht beschadigd.
Afhaal prijs: € 600,-

Wereldklok Citizen
Afhaal prijs: € 200,-

jolandahelmer@xs4all.nl
mobiel telnr: 06 53193733

A.C. Lijs

Restaurator van
antieke klokken
Reparatie en restauratie
In- en verkoop

Rijksgediplomeerd klokkenmaker horloger
Meer dan 35 jaar ervaring in het
restaureren van antieke klokken

Vlaskruid 30, Zeewolde-Zuid
Tel. 036 – 522 15 08
Fax. 036 – 522 22 53
www.antique-clocks.nl
www.antique-horology.org/lijs

Open dagen bij Hans Kref!'

Gedurende de
weekenden
van 12, 13 en
19, 20 december 2009
organiseert Hans Kref
weer zijn bekende
'Open Huis' dagen.
Stilaan een begrip
in klokkenland.

De presentatie is ook dit
jaar weer zeer de moeite
van het komen waard.

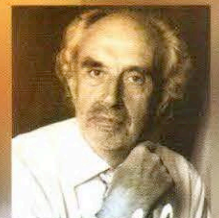
Nederlandse Tafelklok

8-Daags uurwerk, 'rise-and-fall',

slagwerk op 2 bellen, repetitie,

signatuur Johannes Vetter Gouda,

hoogte 56 cm.

Sinds 1971

Dorpsstraat 25 B-3910 St.-Huibrechts-Lille(Neerpelt)
Tel. (+32)(0)11-61 13 25 Fax (+32)(0)11-61 13 91
GSM (+32)(0)474-981 991 hanskref@skynet.be www.hanskref.com

Hans Kref